

ปัญหาการบันทึกถ้อยคำพยานของผู้พิพากษาในศาลยุติธรรม

PROBLEMS INVOLVING RECORDS OF TESTIMONY IN COURT OF JUSTICE

ภัทรพร เรืองฤทธิ์

Patdharabhorn Ruangrit

นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายอาญา

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : patdharabhorn@gmail.com

Graduate student of Master of Laws Program in Criminal Law,

Faculty of Law, Thammasat University : patdharabhorn@gmail.com

Received : May 09, 2021

Revised : July 22, 2021

Accepted : August 19, 2021

บทคัดย่อ

ปัจจุบัน ศาลไทยใช้รูปแบบการบันทึกคำพยานด้วยวิธีการให้ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีฟังจับใจความคำเบิกความของพยานบุคคลที่ได้มาให้การต่อศาล จากนั้นเรียบเรียงถ้อยคำใหม่ จัดลำดับเหตุการณ์ ตัดคำฟุ่มเฟือยและไม่จำเป็นออกเพื่อให้เกิดความกระชับ แล้วบันทึกคำเบิกความพยานด้วยถ้อยคำสำนวนของผู้พิพากษาเอง หรือที่เรียกว่า “การอมความ” เนื่องจากเดิมศาลไทยมีแนวคิดที่ว่า พยานบุคคลที่มาเบิกความต่อศาล อาจตอบคำถามของทนายความไม่ตรงประเด็น หากใช้วิธีการบันทึกคำพยานแบบทุกถ้อยคำ (Verbatim record) ตามที่พยานได้ให้การไว้แล้ว อาจทำให้ไม่ได้เนื้อความชัดเจนและการพิจารณาคดีเกิดความล่าช้า แต่การบันทึกคำพยานด้วยวิธีการอมความกลับเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินกระบวนการพิจารณาและไม่สอดคล้องกับหลักการพิจารณาคดีหลายประการ ได้แก่ การที่พยานต้องหยุดเบิกความเป็นระยะเพื่อให้ผู้พิพากษาอมความ ส่งผลให้การพิจารณาคดีดำเนินไปอย่างไม่ต่อเนื่อง การสืบพยานบุคคลแต่ละปากจึงต้องใช้เวลาานาน ขัดกับหลักความรวดเร็วในการพิจารณาคดี ซึ่งกระบวนการที่ไม่สิ้นเปลืองยอมทำให้ผู้พิพากษาขาดสมาธิและไม่มีโอกาสสังเกตอาการปฏิกิริยาของพยานเพื่อประกอบการรับฟังคำเบิกความของพยาน ปัญหาประการสำคัญคือ บันทึกคำเบิกความพยานที่ได้จากการอมความของผู้พิพากษามักจะมีความเป็นอัตวิสัย (Subjective) สูง ส่วนหนึ่งเกิดจากความสามารถในการเรียบเรียงถ้อยคำและการใช้ดุลพินิจในการบันทึกคำพยานของผู้พิพากษาแต่ละนายแตกต่างกัน จนมีการตั้งข้อสังเกตว่า วิธีการดังกล่าวอาจทำให้คำพยานถูกบิดเบือนเพราะไม่ได้เป็นการบันทึกในสิ่งที่พยานได้เบิกความจริง และการอมความก็ไม่ต่างจากการที่ผู้พิพากษาเป็นผู้เบิกความเอง

บทความนี้ จึงไม่เพียงแต่มุ่งศึกษาถึงรูปแบบ วิธีการ และปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติอันเนื่องมาจากการบันทึกคำพยานด้วยการอมความ ยังได้ศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัย มาใช้กับการบันทึกคำพยาน โดยเฉพาะระบบบันทึกการพิจารณาคดี (Electronic Hearing Recording System หรือ e - Hearing) และระบบห้องพิจารณาคดีอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Court Room หรือ e - Court Room) ตลอดจนศึกษาระบบบันทึก คำ

พยานของศาลต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศฝรั่งเศส ประเทศญี่ปุ่น ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศนิวซีแลนด์ เพื่อประโยชน์ในการเสนอแนะแนวทางที่สามารถนำมาปรับใช้กับบริบทการพิจารณาคดีของศาลไทยได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ ผู้เขียนได้นำเสนอร่างข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการบันทึกคำพยานด้วยระบบดิจิทัล เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการสำหรับการบันทึกคำพยานที่สามารถบันทึกได้ทั้งภาพและเสียง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานประกอบการพิจารณาคดีให้เกิดความเป็นธรรมแก่ประชาชนมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ

การบันทึกคำพยานของศาล, การอมความ, การบันทึกคำพยานด้วยระบบดิจิทัล

ABSTRACT

Currently, Thai courts use a record of testimony format of allowing trial judges to hear witness testimony, then summarize the content, adding new words to reorder events and eliminate extraneous terms for the sake of brevity. Then witness testimony is recorded in the judge's own words, known as "catching the meaning," insofar as previously, trial judges believed that witnesses responded inaccurately to questioning. But a record of testimony made from witness accounts (verbatim record) may result in a lack of clarity and trial delays. However, records of testimony created by allowing trial judge to catch the meaning is problematic, affecting the proceedings and inconsistent with several judicial principles, such as the need to pause testimony from time to time to summarize it. As a result, trial proceedings become discontinuous and time-consuming for each witness to be examined, violating the principle of a speedy trial. Intermittent proceedings may cause judges to lose concentration and lack opportunities to observe witness behavior in support of oral testimony. The main problem is that this form of testimonial record is often highly subjective, in part dependent on varying individual judicial ability for notation and exercising discretion in recording testimony. It has been observed that such an approach may distort witness accounts, not recording actual witness testimony, but instead presenting testimony from judges themselves.

This article not only focuses on patterns, methods, and practical problems arising from this format of testimonial record. But also studied the problems and obstacles arising from the adoption of high technology used for record of testimony especially the Electronic Hearing Recording System (e - Hearing) and the Electronic Court Room (e - Court Room). An international comparative legal study was made of systems for recording testimony in courts of France, Japan, the United States of America, and New Zealand. The goal is to suggest approaches to contextualize Thai court judicial processes. In addition, draft regulations by the President of the Supreme Court on digital recording of testimony were

evaluated to determine criteria and methods for recording testimony in audio and video versions, useful for weighing evidence in support of fair trials.

Keywords

Record of testimony, Summarized testimony, Digital recording of testimony.

1. บทนำ

สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับการสืบพยานบุคคลในชั้นพิจารณาคดีของศาลไทย โดยเฉพาะการสืบพยานบุคคลในคดีอาญาทั่วไป¹ที่เป็นอุปสรรคต่อการบรรลุจุดมุ่งหมายในการอำนวยความยุติธรรมให้กับประชาชน ตามหลักการค้นหาความจริงในคดีอาญา หลักการพิจารณาคดีอาญาดำเนินไปด้วยความเปิดเผย โปร่งใส และหลักการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม ประการหนึ่งคือ ปัญหาอันเกิดจากการบันทึกคำเบิกความพยานของศาล ที่ในความเป็นจริงแล้วศาลไม่ควรจำกัดบทบาทของตนเฉพาะการรับฟังข้อเท็จจริงตามที่คู่ความนำเสนอเท่านั้น ศาลควรต้องมีส่วนร่วมในการค้นหาความจริงในคดีให้เกิดความกระจ่างชัดเท่าที่จะสามารถทำได้² การสืบพยานบุคคลและการบันทึกคำเบิกความพยานของศาลไทย ในทางปฏิบัติจะเริ่มต้นด้วยการซักถามพยาน คือการให้ทนายความฝ่ายที่อ้างพยานมาซักถามพยานฝ่ายตนเพื่อให้เบิกความถึงข้อเท็จจริงที่เป็นประโยชน์แก่คดี จากนั้นจะให้ทนายความฝ่ายตรงข้ามถามค้านพยานเพื่อหักล้างถ้อยคำที่พยานได้เบิกความไป ต่อมา ทนายความฝ่ายที่อ้างพยานจะมีสิทธิถามตั้งพยานฝ่ายตนอีกครั้งหนึ่งเพื่อให้เบิกความอธิบายถึงข้อเท็จจริงที่โต้ตอบคำถามค้านไปแล้วทำให้ฝ่ายที่อ้างพยานเสียประโยชน์ ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีในศาลชั้นต้นก็จะบันทึกคำพยานไว้ด้วยวิธีการสรุปถ้อยคำที่พยานได้เบิกความต่อศาล เรียบเรียงเป็นถ้อยคำสำนวนของผู้พิพากษาหรือที่เรียกว่า “การอมความ” แล้วพูดลงในเครื่องบันทึกเสียง เพื่อให้เจ้าหน้าที่ศาลพิมพ์ถอดความออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรตามที่ผู้พิพากษาได้บันทึกไว้³

การบันทึกคำเบิกความพยานด้วยวิธีการอมความ แม้จะมีข้อดีคือ คำพยานได้ผ่านการกลั่นกรองเนื้อหา ทำให้เกิดความกระชับ ไม่วกวนหรือฟุ่มเฟือยจนกระทบสาระสำคัญของข้อเท็จจริง ผู้พิพากษาสามารถชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานจากการอ่านข้อเท็จจริงในสำนวนได้ทันทีโดยไม่ต้องใช้เวลาสำหรับการคัดกรองพยานหลักฐานใหม่ แต่ด้วยลักษณะวิธีการดังกล่าวส่งผลให้ผู้พิพากษาต้องเปิดปิดสวิตซ์ไมโครโฟนตลอดเวลาเพื่อบันทึกคำพยานที่รับฟังไปก่อนหน้าแล้วอมความหรือเพื่อให้พยานเบิกความในเรื่องที่มีการถามตอบกันต่อไป พยานจึงต้องหยุดเบิกความเป็นระยะเพื่อให้ผู้พิพากษามาซักถามและอมความ การพิจารณาคดีและการสืบพยานในศาลชั้นต้นจึงมักดำเนินไปอย่างไม่ต่อเนื่อง นอกจากนี้ ยังปรากฏว่ารูปแบบการบันทึกคำพยานแบบอมความที่เปิดโอกาสให้ผู้พิพากษาบันทึกถ้อยคำพยานด้วยความเข้าใจของผู้พิพากษาเอง จะส่งผลให้ผู้พิพากษาใช้ดุลพินิจในการเลือกบันทึกคำเบิกความพยานได้อย่างเต็มที่หรือไม่ ปัญหาผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดี

¹ เป็นการศึกษาสภาพปัญหาอันเนื่องมาจากการบันทึกคำพยานในคดีอาญาทั่วไป ไม่รวมถึงการบันทึกคำพยานในศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ เนื่องจากข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยวิธีการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 ข้อ 18/1 กำหนดให้ศาลสามารถให้คู่ความเสนอบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริง หรือความเห็นตามประเด็นที่กำหนดแล้วส่งต่อศาลพร้อมคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งทราบล่วงหน้าก่อนวันสืบพยานได้ รูปแบบการบันทึกคำพยานในศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ จึงมีลักษณะแตกต่างจากคดีอาญาทั่วไป

² คณิต ฌ นคร, ‘บทบาทของศาลในคดีอาญา’ (2544) 1 วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิตย์ 49, 53-54.

³ กิตติพงษ์ เชิดชูจิต, ‘ระบบบันทึกคำพยานในคดีอาญา’ (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ 2554) 30.

ไม่ยอมบันทึกคำพยานที่ได้ตอบทนายความในการซักถาม ถามค้าน หรือถามตั้ง เนื่องจากเห็นว่า คำถามที่ใช้ถามพยาน ไม่เกี่ยวกับประเด็นแห่งคดี หรือผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีไม่เข้าใจว่า คำถามนั้นเกี่ยวข้องกับประเด็นข้อพิพาทอย่างไร เนื่องจากยังไม่ทราบข้อเท็จจริงทั้งหมดในคดี เพราะโดยทั่วไปแล้วในการสืบพยาน ทนายความมักจะถามพยานในข้อที่ห่างต่อประเด็นเสียก่อนเพื่อนำทางเข้าสู่ข้อเท็จจริงที่เป็นประเด็นแห่งคดี การที่ผู้พิพากษาใช้ดุลพินิจในการเลือกบันทึกเฉพาะคำถามและคำตอบที่ตนเห็นว่าเกี่ยวข้องกับประเด็นแห่งคดีอาจส่งผลให้การวินิจฉัยคดีของศาลคลาดเคลื่อน เพราะบางครั้งการตอบคำถามเพียงคำตอบเดียวของพยานอาจมีผลให้คำวินิจฉัย ในคดีนั้นเปลี่ยนแปลงไปได้⁴

2. เนื้อหาของบทความ

การบันทึกคำเบิกความพยานบุคคลที่ได้มาให้การต่อศาลในชั้นพิจารณาคดี มีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปตามระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความของแต่ละประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการใช้บุคคลทำหน้าที่ในการบันทึก หรือใช้อุปกรณ์เครื่องมือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ชนิดอื่นใด ซึ่งปรากฏให้เห็นว่า มีความพยายามในการพัฒนารูปแบบและวิธีการมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ หากจะจำแนกรูปแบบของการบันทึกคำเบิกความของพยานแล้ว จะสามารถจำแนกได้เป็นสามรูปแบบหลักได้แก่

(1) การบันทึกแบบทุกถ้อยคำทุกอย่าง (Verbatim record)

เป็นวิธีการบันทึกที่ไม่เพียงแต่ถอดข้อความเสียงออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรแบบคำต่อคำหรือประโยคต่อประโยค แต่ยังมีกรบันทึกรวมไปตลอดถึงวิธีการพูด ลักษณะท่าทาง และสถานการณ์แวดล้อมขณะพยานให้การต่อศาลด้วยการบันทึกคำพยานแบบทุกถ้อยคำทุกอย่างใช้กันอย่างแพร่หลายในประเทศสหรัฐอเมริกา จนอาจเรียกได้ว่า ศาลสหรัฐอเมริกาเป็นสัญลักษณ์หรือต้นแบบของระบบบันทึกคำพยานดังกล่าว ตัวอย่างเช่น ในกฎข้อ 30 ตามข้อบังคับของศาลสูงสุดแห่งมลรัฐแอริโซนา ว่าด้วยการบันทึกแบบทุกถ้อยคำทุกอย่าง ได้กำหนดมาตรฐานสำหรับเอกสารที่เป็นพยานหลักฐานการพิจารณาคดีของศาลว่า ต้องเป็นการบันทึกแบบทุกถ้อยคำทุกอย่างจากกระบวนการพิจารณาคดี ซึ่งจัดทำขึ้นโดยผู้บันทึกรายงานศาลที่ผ่านการรับรองหรือด้วยวิธีการอื่นใดที่ได้รับการอนุญาตแล้ว⁵

(2) การบันทึกด้วยถ้อยคำสำนวนของผู้ทำหน้าที่ในการบันทึกคำพยาน

เป็นวิธีการที่ใช้บุคคลซึ่งอาจเป็นเจ้าของหน้าที่ศาล เช่น เสมียนศาล นักจดบันทึกรายงานศาล หรือนักจดชวเลขของศาล หรือแม้แต่การให้ผู้พิพากษาทำหน้าที่ในการบันทึกคำเบิกความด้วยตนเองเช่นศาลไทย ทำหน้าที่รับฟังคำเบิกความของพยานที่ได้ให้การต่อศาลในชั้นพิจารณาคดี จับใจความ สรุปถ้อยคำสำคัญ เรียบเรียงแล้วลำดับเหตุการณ์ใหม่ ตลอดจนตัดถ้อยคำฟุ่มเฟือยที่ไม่จำเป็นออกให้เกิดความกระชับ จากนั้นจึงบันทึกคำเบิกความพยานนั้นไว้ด้วยใจความของตนเอง ซึ่งศาลไทยเรียกการบันทึกคำพยานรูปแบบดังกล่าวว่า “การอมความ”⁶ แต่สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นคือ โดยหลักแล้วการบันทึกคำพยานจะต้องเป็นการบันทึกถ้อยคำที่แท้จริงของพยานที่ได้เบิกความต่อศาล มิใช่การฟังแล้วสรุปความ

⁴ จิตติ ดิงศภักดิ์, *ข้อสังเกตในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานและการเขียนคำพิพากษา* (สำนักพิมพ์วิญญูชน 2549) 45-47.

⁵ Rules of the Supreme Court of Arizona Rule 30.

⁶ กิตติพงษ์ เชิดชูจิต (เชิงอรธร 3) 30.

ด้วยความเข้าใจของผู้พิพากษา⁷ เพราะมีโอกาสที่ถ้อยคำพยานอาจถูกปรุงแต่งหรือเกิดความผิดพลาด ซึ่งบางครั้งพยานหรือคู่ความก็ไม่กล้าโต้แย้งศาลถึงความถูกต้อง เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาความขัดแย้งหรือยากให้คดีเสร็จไปโดยเร็ว และ

(3) การเสนอบันทึกถ้อยคำพยานล่วงหน้า (Deposition)

การเสนอบันทึกถ้อยคำพยานล่วงหน้า หรือบันทึกยืนยันข้อเท็จจริง มีลักษณะเป็นทางเลือกหนึ่งของวิธีการสืบพยานในชั้นซักถามพยาน⁸ คล้ายกับการเตรียมซักถามพยานที่ตนอ้างอิงว่าจะซักถามอย่างไร ต้องการรายละเอียดข้อเท็จจริงอย่างไรบ้างจากพยานดังกล่าว แล้วบันทึกข้อเท็จจริงที่ได้จัดทำเป็นบันทึกถ้อยคำพยาน โดยไม่มีรูปแบบลักษณะตายตัว กฎหมายเพียงแต่บังคับเฉพาะรายการสำคัญบางรายการที่ต้องมีในบันทึกถ้อยคำ แต่สำหรับการนำเสนอเนื้อหาข้อเท็จจริง ผู้จัดทำอาจเลือกกว่าจะให้มีรูปแบบลักษณะใด เช่น รูปแบบของการบอกเล่าเรื่องราวข้อเท็จจริง รูปแบบของการบันทึกความเห็น การนำเสนอให้เห็นความน่าเชื่อถือในข้อเท็จจริง หรืออาจมีลักษณะคล้ายกับบันทึกคำพยาน ของศาลกรณีมีการสืบพยานรูปแบบปกติ เป็นต้น พยานมีหน้าที่ต้องสาบานตนรับรองยืนยันข้อเท็จจริงตามบันทึกถ้อยคำ และต้องตอบคำถามค้านต่าง ๆ ตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏ ทั้งนี้ เป็นที่ยอมรับกันในทางปฏิบัติว่า การเสนอบันทึกถ้อยคำพยานล่วงหน้า มีส่วนทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีเป็นไปอย่างรวดเร็ว เพราะช่วยแยกแยะให้เห็นประเด็นข้อพิพาทที่แท้จริง คู่ความสามารถพิสูจน์เฉพาะประเด็นที่ได้แย้งและขัดประเด็นที่ไม่จำเป็นออกไป ทั้งยังเป็นการปรับปรุงระบบการถามค้านพยานบุคคล เนื่องจากช่วยลดขั้นตอนและเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเบิกความของพยานบุคคลให้มีความรวดเร็วขึ้น⁹

เมื่อศาลไทยใช้ระบบบันทึกคำเบิกความพยานแบบให้ผู้พิพากษาบันทึกด้วยถ้อยคำสำนวนของตนเอง การรับฟังข้อเท็จจริงจากพยานบุคคลในชั้นพิจารณาคดีจึงมีความสำคัญ โดยศาลจะรับฟังถ้อยคำตามที่พยานบุคคลได้เบิกความต่อศาลเพราะศาลสามารถสังเกตอาการปฏิกิริยาของพยาน มีกระบวนการตรวจสอบความถูกต้องด้วยการถามค้านหรือถามติงของโจทก์จำเลย และการตั้งคำถามจากศาลเอง ดังนั้น แม้พยานจะได้เคยให้การไว้ในชั้นสอบสวนหรือชั้นไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้ามีได้มาเบิกความในชั้นพิจารณา ศาลก็จะรับฟังคำให้การแต่อาจให้น้ำหนักความน่าเชื่อถือน้อยกว่าพยานที่ได้มาเบิกความต่อหน้าศาล ทั้งนี้ คำเบิกความพยานบุคคลจะมีน้ำหนักความน่าเชื่อถือสามารถรับฟังได้เพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับว่าพยานสามารถถ่ายทอดข้อเท็จจริงที่ตนรับรู้ได้ดีเพียงใด เป็นผู้ยึดติดกับเหตุการณ์หรือสามารถเบิกความด้วยความมั่นใจชัดเจนและสมเหตุสมผลหรือไม่ หลักจิตวิทยาก็มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างมีนัยยะสำคัญสำหรับการวินิจฉัยถ้อยคำของพยานบุคคลในทางกฎหมาย โดยเฉพาะหลักจิตวิทยาของผู้พิพากษา ได้แก่ การใช้ความระมัดระวัง ไม่นำความรู้สึกของตนเข้าไปผูกพันเมื่อจะรับฟังคำพยาน การเก็บความรู้สึกของผู้พิพากษามีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการเก็บความรู้สึกของพยาน

⁷ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์ วัฒนกุล และคณะ, 'การพัฒนาแนวทางในการจัดทำคำพยานของศาลยุติธรรมเพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายพยานหลักฐานที่แก้ไขใหม่' (รายงานผลการวิจัยเสนอต่อสถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรที่พัฒนาศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม 2559) 138.

⁸ สุพิศ ปราณีตพลกรัง, 'การจัดทำบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงหรือความเห็นของพยาน' (2546) วารสารกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ 369, 371-374.

⁹ เวทย์ พัฒนชัยวงศ์คุณ, 'การพัฒนากระบวนการสืบพยานในศาล : การเสนอบันทึกถ้อยคำพยานล่วงหน้าต่อศาลในคดีแพ่ง' (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2544) 40-41.

เมื่อถ่ายถอดสิ่งที่ได้ประสบมา ผู้พิพากษาจะต้องไม่ปล่อยให้ข้อเท็จจริงที่ปราศจากเหตุผล การบันทึกคำพยาน ก็ควรจจดจำและเลือกจับใจความอันเป็นสาระสำคัญของเรื่องเท่านั้น¹⁰ ขณะเดียวกัน การที่ศาลจะวินิจฉัยคดีหรือมีคำพิพากษา ว่าคู่ความฝ่ายใดถูกหรือผิด ฝ่ายใดมีสิทธิหน้าที่ความรับผิดชอบต่อกันอย่างไร ศาลจะต้องชี้ขาดข้อเท็จจริงพื้นฐาน บางอย่าง ที่ก่อให้เกิดสิทธิหน้าที่หรือความรับผิดชอบดังกล่าวเสียก่อน ซึ่งก่อนที่ศาลจะชี้ขาดข้อเท็จจริงดังกล่าวได้ คู่ความ มีหน้าที่ต้องนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ข้อเท็จจริงตามข้ออ้างข้อเถียงของตน เพื่อแสดงให้เห็นว่าควรรับฟังข้อเท็จจริง เป็นอย่างไร หากคู่ความไม่นำสืบพยานหลักฐานหรือนำสืบไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติของกฎหมาย พยานหลักฐานดังกล่าว ก็จะต้องห้ามมิให้รับฟัง¹¹ จากนั้นศาลก็จะนำพยานหลักฐานทุกประเภทที่คู่ความได้นำสืบมาแล้วและเป็นพยานหลักฐาน ที่ต้องห้ามมิให้รับฟัง มาซึ่งนำพยานหลักฐานเพื่อวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงในประเด็นพิพาทให้เป็นที่ยุติ การซึ่งนำพยาน หลักฐานหรือการชี้ขาดข้อเท็จจริงในคดี จึงเป็นหน้าที่ที่มีความสำคัญของผู้พิพากษาไม่น้อยไปกว่าหน้าที่ในการ วินิจฉัยชี้ขาดข้อกฎหมาย เพราะการจะปรับบทกฎหมายให้ผลของคดีเป็นไปในทิศทางใดย่อมขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่รับฟัง เป็น ที่ยุติแล้วนั้น ซึ่งในคดีอาญา ศาลจะพิพากษาลงโทษจำเลยหรือไม่ จะต้องพิจารณาพยานหลักฐานของโจทก์เป็น สำคัญ¹² เนื่องจากภาระการพิสูจน์ความผิดของจำเลยในคดีอาญาเป็นของโจทก์ มิใช่ของจำเลย โจทก์จึงมีหน้าที่ต้องนำสืบพิสูจน์ ความผิดของจำเลยให้ได้ดังฟ้อง จากนั้นเป็นเรื่องของศาลที่ต้องซึ่งนำพยานหลักฐานของโจทก์ให้ปราศจากข้อสงสัย ในการลงโทษจำเลย โดยอาจไม่ได้นำพยานหลักฐานของจำเลยมาซึ่งนำพยานหลักฐานก็ได้

นอกจากตระหนักถึงความสำคัญของการซึ่งนำพยานหลักฐานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับรูปแบบการบันทึกคำเบิกความ พยานแล้ว กระบวนการพิจารณาคดีอาญาในชั้นศาลก็เป็นขั้นตอนสำคัญที่จะทำให้ศาลสามารถตรวจสอบและวินิจฉัยได้ว่า การกระทำของจำเลยเป็นความผิดตามที่โจทก์ฟ้องหรือจำเลยจะต้องมีความรับผิดชอบทางอาญาหรือไม่ ปัจจุบัน กฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญามีบทบัญญัติรองรับหลักประกันสิทธิของจำเลยในคดีอาญาและเพื่อตรวจสอบการพิจารณาคดีอาญา ให้เกิดความเป็นธรรม สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนระดับสากล ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights - UDHR) ที่ กำหนดให้ บุคคลมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมโดยศาล หรือผู้พิพากษาซึ่งเป็นอิสระและมีความเป็นกลาง¹³ กำหนดให้จำเลยมีสิทธิต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ และการพิจารณาคดี ต้องเป็นไปอย่างรวดเร็ว ต่อเนื่อง และมีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมกับคู่ความมากที่สุด ซึ่งหากพิจารณารูปแบบการบันทึกคำเบิกความพยานด้วยวิธีการรวมความในแง่ของความสอดคล้องกับหลักการพิจารณา คดีอาญาแล้ว ปรากฏว่า การบันทึกคำพยานแบบอม ความ มีความไม่สอดคล้องกับหลักการพิจารณาคดีหลาย ประการ ได้แก่ ตามหลักการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็วและต่อเนื่อง ศาลจะต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว

¹⁰ แอล ดูปลาตร์ และวิจิตร ฤทธิตานนท์, *คำสอนชั้นปริญญาตรี พุทธศักราช 2477 กฎหมายลักษณะพยานและจิตตวิทยา* (สำนักพิมพ์วิญญูชน 2561) 81-84.

¹¹ โสภณ รัตนกร, *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน* (บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด 2536) 49-50.

¹² บัญญัติ สุชีวะ, 'ข้อสังเกตในการซึ่งนำพยานหลักฐานและการเขียนคำพิพากษา' (เอกสารประกอบการบรรยาย ในการอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษา รุ่นที่ 16 เมื่อวันที่ 4 กันยายน 2518 และวันที่ 14 ตุลาคม 2518 รวบรวมโดยสุวัฒน์ วรรณะนัทย์) 5.

¹³ David Harris, 'The Right to a Fair Trial in Criminal Proceedings as a Human Right' (1967) 12 *The International and Comparative Law Quarterly* 352, 352-354.

เพราะการใช้ระยะเวลาสำหรับการพิจารณาคดีในชั้นศาลเพื่อพิสูจน์ว่าผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ ย่อมส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของจำเลย และขัดกับวัตถุประสงค์ของหลักการดังกล่าวที่เป็นไปเพื่อให้เกิดการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายอย่างทันที่¹⁴ เช่นเดียวกับการพิจารณาคดีอย่างต่อเนื่องที่มีลักษณะเป็นการสืบพยานในคดีใดคดีหนึ่งแบบต่อเนื่องตั้งแต่ต้นจนจบ เพื่อประโยชน์สำหรับศาลในการประมวลผลข้อเท็จจริงที่ได้จากการสืบพยานและใช้ดุลพินิจชี้แจงน้ำหนักความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น¹⁵ แต่การบันทึกคำเบิกความพยานแบบบอความจะต้องหยุดการพิจารณาคดีเป็นระยะเพื่อให้ศาลสรุปเรียบเรียงถ้อยคำ การสืบพยานจึงหยุดชะงักเป็นครั้งคราว ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างสิ้นไหล ขัดกับหลักการพิจารณาคดีต่อเนื่อง เมื่อระยะเวลาสำหรับใช้ในการถามความพยานปากหนึ่งขยายออกไป ก็ย่อมกระทบต่อเวลาที่ใช้สำหรับการสืบพยานปากอื่นด้วย อีกทั้งการที่ผู้พิพากษาหรือพนักงานอัยการผู้รับผิดชอบคดีอาจต้องมีการโยกย้ายประจำปี ผู้มารับหน้าที่แทนจึงต้องมาศึกษารายละเอียดสำนวนคดีใหม่ทั้งหมด และบางครั้งไม่ได้มีโอกาสเห็นอากัฏฐิการของพยานที่ได้เบิกความไว้ก่อนหน้า ก็อาจส่งผลกระทบต่อการพิจารณาพิพากษาคดีได้

หรือหากพิจารณาตามหลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย ที่ไม่เพียงแต่กำหนดให้การพิจารณาคดีและการสืบพยานในศาลจะต้องกระทำโดยเปิดเผยในสถานที่ที่ประชาชนทั่วไปสามารถเข้ารับฟังได้ เพื่อให้เกิดความโปร่งใส ทำให้ประชาชนสามารถตรวจสอบและควบคุมการทำงานของศาลในฐานะที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย อันเป็นคุณลักษณะของวิธีพิจารณาความอาญาที่ดีและแสดงถึงความเป็นประชาธิปไตยตามหลักนิติรัฐ¹⁶ แต่ยังรวมถึงการให้คู่ความในคดีสามารถเข้าถึงข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพิจารณา ซึ่งหมายความรวมถึงบันทึกคำเบิกความพยานที่ได้ให้การต่อศาล เพื่อเกิดการตรวจสอบถึงความถูกต้องแท้จริงของเอกสารดังกล่าวด้วย ดังนั้น เพื่อพิจารณาแนวทางการแก้ปัญหา และศึกษารูปแบบการบันทึกคำพยานที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับบริบทที่เหมาะสมกับกระบวนการพิจารณาคดีของศาลไทย บทความนี้ จึงได้วิเคราะห์ปัญหาอันเกิดจากระบบบันทึกคำพยานของศาลไทยในปัจจุบัน โดยจำแนกออกเป็นประเด็นดังนี้

2.1 ปัญหาการใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษาในการบันทึกคำเบิกความพยาน

เมื่อบันทึกคำเบิกความพยานเป็นหัวใจสำคัญสำหรับการรวบรวมข้อเท็จจริงในคดีไปสู่การพิจารณาและจัดทำคำพิพากษา บันทึกคำพยานที่ดีจึงต้องเป็นการบันทึกในสิ่งที่บันทึกคำเบิกความของพยานโดยแท้ ไม่ให้การสรุปให้ใกล้เคียงกับสิ่งที่พยานเบิกความหรือสรุปเป็นถ้อยคำสำนวนของผู้พิพากษาเอง เพราะอาจไม่ตรงตามถ้อยคำที่พยานได้เบิกความซึ่งอาจทำให้ความหมายเปลี่ยนแปลงไปได้ ประกอบกับศาลชั้นต้น เป็นศาลชั้นแรกที่รับฟังและทำหน้าที่สืบพยานบุคคล (Trial Court) จึงมีโอกาสสัมผัสข้อเท็จจริงโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นพยานหลักฐานหรือการสืบพยานบุคคล ประเด็นปัญหาที่ต้องพิจารณาเกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษาในการบันทึกคำเบิกความพยาน เบื้องต้นจึงต้องพิจารณาถึงอำนาจ

¹⁴ อภิการ์ตัน นิยมไทย, ‘หลักการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว’ (2556) 6 วารสารจุลนิติ 143, 143.

¹⁵ จิตรลดา คำสงค์, ‘การพิจารณาคดีต่อเนื่องกับความเป็นธรรมในคดีอาญา’ (สารนิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2550) 19.

¹⁶ คณิต ภู นคร, *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 9, สำนักพิมพ์วิญญูชน 2561) 101.

ของศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 118¹⁷ ที่ได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการสืบพยานในชั้นพิจารณาคดีไว้โดยเฉพาะ ว่าเมื่อคู่ความฝ่ายที่อ้างพยานจะซักถามหรือถามตักพยาน ห้ามมิให้คู่ความฝ่ายนั้นใช้คำถามนำ หมายถึง คำถามที่ผู้ถามแนะนำคำตอบแก่พยานอยู่ในตัว¹⁸ หรือการให้พยานตอบว่า “ใช่” หรือ “ไม่ใช่” ซึ่งคำถามดังกล่าวเป็นคำถามที่ทำให้พยานทราบว่ามีคำถามต้องการจะให้ตอบคำถามอย่างไร เหตุที่กฎหมายกำหนดห้ามมิให้ใช้คำถามนำกับพยาน เพราะเมื่อบุคคลมาเบิกความเป็นพยานให้กับคู่ความฝ่ายใดก็ย่อมต้องเบิกความเป็นประโยชน์กับฝ่ายที่อ้างพยานมานั้น การเปิดโอกาสให้มีการถามนำ ย่อมเป็นการเอาเปรียบคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งในการสืบพยานและไม่ทำให้ศาลได้รับความจริงเพิ่มมากขึ้น ศาลจึงมีอำนาจห้ามมิให้ใช้คำถามนำนั้นได้ อย่างไรก็ตาม มีข้อยกเว้นสำหรับการใช้คำถามนำสองกรณีได้แก่ (1) เมื่อคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งยินยอมหรือได้รับอนุญาตจากศาล เนื่องจากเห็นว่าการใช้คำถามนำดังกล่าวไม่ได้ส่งผลต่อการสืบพยานหรือคู่ความอาจยอมรับกันแล้ว หรือเป็นคำถามที่ไม่สำคัญและไม่ทำให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งเสียเปรียบ และ (2) เมื่อพยานของคู่ความฝ่ายที่อ้างมาเบิกความเป็นประโยชน์ คู่ความฝ่ายที่อ้างพยานมาอาจขออนุญาตศาลใช้คำถามนำเพื่อทำลายน้ำหนักพยานปากนั้นได้ นอกจากนี้ มาตรา 118 วรรคสอง ยังได้วางหลักเกี่ยวกับการถามตักพยานว่า ห้ามมิให้คู่ความฝ่ายที่ถามตักพยานใช้คำถามอื่นใด นอกจากคำถามที่เกี่ยวกับพยานเบิกความตอบคำถามค้านและหมายความรวมไปถึงการให้เหตุผลเกี่ยวกับคำพยานที่ได้เบิกความตอบคำถามค้านไปแล้วด้วย แสดงให้เห็นว่า กฎหมายให้อำนาจศาลควบคุมการถามพยานของคู่ความผ่านการอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ใช้คำถามรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งหากคู่ความใช้คำถามอย่างถูกต้องเหมาะสมตามบทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยการถามพยานแล้ว พยานก็มีหน้าที่ต้องตอบคำถามนั้น เว้นแต่เข้าข้อยกเว้นที่กฎหมายให้สิทธิแก่พยานที่จะไม่ตอบคำถามดังกล่าว

การที่ระบบพิจารณาคดีของศาลไทย เปิดโอกาสให้ผู้พิพากษาสามารถใช้ดุลพินิจทั้งในทางข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย ซึ่งในทางปฏิบัติ การบันทึกคำพยานของผู้พิพากษามีได้ใช้การบันทึกแบบคำต่อคำหรือประโยคต่อประโยคเสมอไป ผู้พิพากษาอาจข้ามข้อความบางส่วนหรือเปลี่ยนแปลงถ้อยคำที่พยานได้เบิกความไว้เพื่อให้สามารถสรุปเป็นสำนวนความได้ เมื่อผู้พิพากษาบันทึกคำพยานเสร็จแล้วก็จะอ่านให้พยานและคู่ความในห้องพิจารณาคดีฟังเพื่อตรวจสอบความถูกต้องแล้วลงลายมือชื่อรับรอง แต่การบันทึกคำพยานแบบอมความ หากผู้พิพากษาบันทึกโดยข้ามใจความหรือเปลี่ยนแปลงถ้อยคำอันเป็นสาระสำคัญ ย่อมส่งผลต่อความหมายหรือน้ำหนักของเนื้อความที่พยานให้การต่อศาล อันอาจส่งผลต่อการวินิจฉัยคดีในภายหลัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากคำบางประโยค มีความเชื่อมโยง เป็นเหตุเป็นผลกันหรือขัดแย้งกับประโยคอื่นที่เป็นใจความสำคัญในภาพรวมของการบันทึกคำพยานครั้งนั้น ก็อาจเป็นข้อสำคัญที่เกี่ยวข้องไปถึงการชี้ขาดข้อเท็จจริงในคดีได้ โดยทั่วไปแล้ว ทนายความจะเป็นผู้ทำหน้าที่ถามพยานแทนคู่ความ ซึ่งทนายความส่วนหนึ่งมีความเห็นว่า มาตรา 118 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มิได้ให้อำนาจผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีใช้ดุลพินิจในการเลือกบันทึกคำเบิกความของพยานแต่อย่างใด ดังนั้น ผู้พิพากษาจะเลือกบันทึกหรือไม่บันทึก หรือบันทึกเฉพาะคำตอบใดคำตอบหนึ่งไม่ได้ ผู้พิพากษามี “หน้าที่” ต้องบันทึกคำเบิกความของพยานในทุกคำตอบที่พยานได้ตอบหรือเบิกความ

¹⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 118.

¹⁸ สุรชัย สุวรรณปรีชา, *การว่าความ LAWYER PRACTICE LW423* (สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2545) 381.

หมายความว่า พยานเบิกความว่าอย่างไร ศาลมีหน้าที่ต้องบันทึกไปตามที่พยานได้เบิกความนั้น ไม่สามารถเปลี่ยนแปลง ตัดทอน หรือสรุปความให้เป็นอย่างอื่นได้ เพื่อให้บันทึกคำพยานดังกล่าวมีความครบถ้วนสมบูรณ์และใกล้เคียง กับสิ่งที่พยานได้ให้การต่อศาลมากที่สุด

2.2 ปัญหาผู้พิพากษาไม่บันทึกคำเบิกความของพยานเนื่องจากเห็นว่า เป็นเรื่องไม่สำคัญหรือไม่เกี่ยวกับ ประเด็นแห่งคดี

ปัญหาศาลไม่บันทึกคำเบิกความของพยาน เป็นปัญหาที่มักเกิดขึ้นในขั้นตอนการถามค้าน โดยผู้พิพากษามักมองว่า คำถามค้านนั้น เป็นคำถามที่ไม่เกี่ยวกับประเด็นแห่งคดี¹⁹ ซึ่งการจะพิจารณาว่าคำถามใดเกี่ยวกับประเด็นแห่งคดีหรือไม่ เป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่นอกจากจะต้องเข้าใจบทบัญญัติของกฎหมายอย่างถ่องแท้แล้ว ยังเป็นปัญหาคาบเกี่ยวกับปัญหา ข้อเท็จจริง เพราะขณะที่กำลังสืบพยานในชั้นพิจารณาคดีนั้น ย่อมไม่อยู่ในวิสัยที่ศาลจะสามารถเข้าใจข้อเท็จจริงทั้งหมด ในคดีได้อย่างถ่องแท้ โดยเฉพาะข้อเท็จจริงที่คู่ความยังไม่ได้นำเสนอต่อศาลในการสืบพยาน ดังนั้น ผู้พิพากษาบางท่าน จึงใช้วิธีการไม่บันทึกคำพยานดังกล่าวไว้ในสำนวนเลย หรือบางท่านเลือกใช้วิธีการห้ามมิให้มีการใช้คำถามนั้น หรือแม้แต่ การสอบถามผู้ใช้คำถามนั้นว่า คำถามดังกล่าวเกี่ยวข้องกับประเด็นแห่งคดีอย่างไร เพื่อให้ผู้ใช้คำถามนั้นชี้แจงเหตุผล ประกอบและศาลได้ข้อพิจารณาที่กว้างขวางโดยมิต้องตัดข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญทิ้งไป ด้วยความผิดพลาด หรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์²⁰ กรณีที่ต้องพิจารณาต่อไปคือ คำถามใดเป็นคำถามที่เกี่ยวกับประเด็นแห่งคดีและคำถามใด เป็นคำถามที่ไม่เกี่ยวกับประเด็นแห่งคดี เพราะตามมาตรา 118 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กำหนดให้ ศาลมีอำนาจห้ามมิให้มีการใช้คำถามที่ไม่เกี่ยวกับประเด็นแห่งคดีได้

2.2.1 คำถามที่เกี่ยวกับประเด็นแห่งคดี

ประเด็นแห่งคดี หมายถึง ประเด็นข้อพิพาทที่ยังเป็นปัญหาข้อเท็จจริง หรือยังมีการโต้เถียงกันระหว่างคู่ความ เพราะประเด็นที่คู่ความรับกันแล้ว ศาลสามารถรับฟังได้โดยไม่ต้องมีการสืบพยานกันอีก ทั้งยังเป็นกรอบในการรับฟัง พยานหลักฐานที่ศาลสามารถยึดเป็นหลักในการพิจารณาคดี²¹ ประเด็นแห่งคดีมีทั้งที่เป็นข้อเท็จจริงและเป็นข้อกฎหมาย สำหรับประเด็นที่เป็นข้อกฎหมาย ศาลจะวินิจฉัยชี้ขาดได้ก็ด้วยมีข้อเท็จจริงรองรับ ข้อเท็จจริงมีอยู่อย่างไร ศาลก็ต้อง พิจารณาวินิจฉัยข้อกฎหมายให้สอดคล้องกัน

2.2.2 คำถามที่ไม่เกี่ยวกับประเด็นแห่งคดี

ตามมาตรา 118 วรรคสาม แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งกำหนดให้ไม่ว่ากรณีใด ๆ ห้ามมิให้ คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ถามพยานด้วยคำถามอันไม่เกี่ยวกับประเด็นแห่งคดี แสดงให้เห็นว่า นอกจากพยานหลักฐานใด ที่ไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นแห่งคดี จะเป็นพยานหลักฐานที่ต้องห้ามมิให้รับฟังและศาลจะไม่อนุญาตให้คู่ความนำสืบ พยานหลักฐานเหล่านั้นแล้ว ศาลยังมีอำนาจไม่อนุญาตให้ใช้คำถามที่ไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นแห่งคดีได้ด้วย การที่ทนายความ

¹⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7083/2537 <<https://deka.supremecourt.or.th>> สืบค้นเมื่อ 12 กันยายน 2563.

²⁰ อธิป ชุมจินดา, ‘การซักถาม’ (สถาบันนิติกฎหมายนิติเวทธรณีนิติศาสตร์, 27 เมษายน 2561) <<https://www.facebook.com/tuitor.jane/posts/1702322406518130/>> สืบค้นเมื่อ 1 เมษายน 2563.

²¹ อุดม รัฐอมฤต, *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน* (พิมพ์ครั้งที่ 6, โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2558) 86-88.

ถามพยานในเรื่องที่ห่างกับประเด็นแห่งคดี มักทำให้ผู้พิพากษามองว่า คำถามนั้นไม่เกี่ยวกับประเด็นแห่งคดี แม้ในทางปฏิบัติ อาจจะไม่ถึงกับหยาบคายทักท้วงตามมาตรามาตรา 118 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งขึ้นมาถกเถียงกัน เพราะผู้พิพากษามักจะผ่อนปรนให้คู่ความเรื่องการใช้คำถามที่อยู่ในประเด็นหรือนอกประเด็นพอสมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการถามค้าน หากผู้พิพากษาพิจารณาทุกคำถามของคู่ความว่าเกี่ยวข้องกับประเด็นแห่งคดีแล้วหรือไม่ อาจไม่เป็นธรรมแก่ฝ่ายถามค้าน ซึ่งบางครั้งต้องอาศัยเทคนิคในการถามหรือถามแบบเลียบเคี้ยวประเด็นแวดล้อม เพื่อนำเข้าสู่ประเด็นหรือวางพื้นฐานเรื่องราวให้เข้าใจประเด็นแห่งคดีก็ได้²² แต่ส่วนใหญ่ เมื่อใดที่ผู้พิพากษาเห็นว่า คำถามดังกล่าวไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นแห่งคดีแล้ว ผู้พิพากษาก็จะไม่บันทึกคำเบิกความของพยานที่ได้ตอบคำถามนั้น หรือปรามผู้ถามตรง ๆ ว่าคำถามดังกล่าวไม่เกี่ยวข้องกับประเด็น ดังนั้น ผู้ถามพยานจึงไม่ควรถามห่างต่อประเด็นจนเกินไป เช่น เมื่อถามต่อไปอีกเพียงประมาณสองสามคำถามก็จะทำให้ผู้พิพากษาเข้าใจได้ว่า คำถามดังกล่าวเกี่ยวข้องกับประเด็นอย่างไร ผู้พิพากษาส่วนใหญ่มักจะรอฟังการถามพยานต่อเนื่องกันไปเป็นระยะเวลาหนึ่งอยู่แล้ว หรือไม่ปฏิบัติเสหากจะต้องรอฟัง หากผู้ถามแกลงขอต่อศาล เว้นแต่ผู้ถามพยานจะใช้คำถามที่ไม่เป็นระบบ ทำให้เกิดความสับสน ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อการถามพยานครั้งนั้นและอาจส่งผลเสียหายต่อคดีได้

2.3 ผลของการที่ผู้พิพากษาใช้วิธีไม่บันทึกคำตอบของพยานในการตอบคำถามที่ศาลเห็นว่า ไม่เกี่ยวกับประเด็นแห่งคดี

กรณีเกิดปัญหาที่ผู้พิพากษาเห็นว่า คำถามที่ทนายความใช้ถามพยานเป็นคำถามที่ไม่เกี่ยวกับประเด็นแห่งคดี จึงเลือกใช้วิธีไม่บันทึกคำตอบของพยานที่ได้ตอบคำถามนั้น วิธีการดังกล่าวจะส่งผลสำคัญสองประการคือ

2.3.1 คำเบิกความของพยานจะไม่ถูกบันทึกไว้ในสำนวน

การไม่ปรากฏคำพยานที่ได้เบิกความต่อศาลบันทึกไว้ในสำนวนย่อมส่งผลต่อการพิจารณาคดีหรือการสืบพยานในชั้นศาลสูง เนื่องจากกฎหมายว่าด้วยลักษณะพยานหลักฐานหลายมาตรา ได้ให้ความสำคัญกับความถูกต้องสมบูรณ์ของบันทึกคำเบิกความพยานเป็นอย่างมาก เพราะถือเป็นพยานหลักฐานประกอบการวินิจฉัยคดีของศาล หากบันทึกคำเบิกความของพยานไม่ถูกต้องสมบูรณ์ ศาลก็อาจจำต้องวินิจฉัยคดีจากพยานหลักฐานที่ไม่ถูกต้องสมบูรณ์นั้น อาจส่งผลให้คำพิพากษาลาดเคลื่อนและคู่ความไม่ได้รับความเป็นธรรม ดังนั้น นอกจากเป็นหน้าที่ของผู้พิพากษาโดยตรงในการกำกับดูแลให้บันทึกคำเบิกความของพยานมีความถูกต้องสมบูรณ์แล้ว คู่ความแต่ละฝ่ายก็มีหน้าที่ต้องรักษาผลประโยชน์ของตนด้วยการตรวจสอบบันทึกคำพยานด้วย เพราะหากคู่ความปล่อยปละละเลยให้บันทึกคำเบิกความของพยานไม่ตรงกับคำเบิกความที่แท้จริงของพยานก็อาจส่งผลกระทบต่อคดีของตนได้ พยานบุคคลที่มาเบิกความเอง ยิ่งต้องระมัดระวังมิให้บันทึกคำเบิกความไม่ตรงกับถ้อยคำที่ตนเบิกความ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพยานที่เบิกความด้วยความสัตย์จริง ทนายความเองก็มีหน้าที่ต้องรักษาผลประโยชน์ให้คู่ความฝ่ายตน ด้วยการให้ความสำคัญกับการดูแลบันทึกคำเบิกความพยานให้เป็นไปอย่างถูกต้อง บางครั้งปรากฏในห้องพิจารณาคดีว่า ขณะที่ผู้พิพากษาอ่านบันทึกคำเบิกความให้พยานฟัง ทนายความไม่ได้สนใจหรือไม่มีสมาธิในการฟัง กลับมัวทำอย่างอื่น ทำให้ไม่ทันสังเกตเห็นข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้น เมื่อทราบถึงความผิดพลาดดังกล่าวในภายหลังก็อาจไม่สามารถแก้ไขได้แล้ว

²² ธานินทร์ กรีวิเชียร, *ศาลกับพยานบุคคล* (นอักษรรการพิมพ์ 2521) 52-53.

2.3.2 ผลต่อการพิจารณาคดีในชั้นศาลสูง

เมื่อไม่ปรากฏคำพยานในสำนวนของศาลชั้นต้น ย่อมส่งผลการพิจารณาคดีดังกล่าวในชั้นศาลสูง เพราะคดีที่มีการพิจารณาในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกา ผู้พิพากษาจะถูกจำกัดข้อเท็จจริงจากพยานหลักฐานในสำนวนที่ศาลชั้นต้นได้จัดทำและรวบรวมไว้แล้ว โดยจะต้องเป็นข้อเท็จจริงเฉพาะที่ปรากฏในสำนวนคดีเท่านั้น จะนำข้อเท็จจริงนอกสำนวนมาพิจารณาวินิจฉัยไม่ได้ เนื่องจากไม่ได้รับการตรวจสอบจากคู่ความในคดี หรือแม้แต่กรณีที่มีการอุทธรณ์เฉพาะปัญหาข้อกฎหมาย ศาลอุทธรณ์ก็ต้องรับฟังข้อเท็จจริงที่ศาลชั้นต้นได้วินิจฉัยมาแล้ว ตามมาตรา 194 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง²³ ขณะที่ปัญหาอย่างหนึ่งที่เกิดจากระบบบันทึกคำพยานด้วยการอมความของศาลไทย คือ บันทึกคำเบิกความที่ได้จากการสืบพยานในชั้นพิจารณา จะเป็นการเรียบเรียง ผูกประโยค และการคัดเลือกสิ่งที่ต้องการบันทึกไว้ของศาลชั้นต้น ศาลสูงจึงทราบและเข้าถึงข้อมูลเพียงเท่าที่ปรากฏในสำนวนเท่านั้น คำเบิกความของพยานที่ปรากฏในชั้นศาลสูงอาจถูกตัดทอนหรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขโดยศาลชั้นต้น ประกอบกับศาลสูงไม่มีโอกาสเห็นอากัปกิริยาของพยานขณะเบิกความซึ่งเป็นส่วนสำคัญสำหรับการพิจารณาปัญหาข้อเท็จจริง²⁴ ศาลยุติธรรมจึงได้พยายามปรับเปลี่ยนระบบบันทึกคำพยานให้สามารถรวบรวมถ้อยคำเบิกความของพยานได้ทั้งหมด โดยเฉพาะการบันทึกคำพยานด้วยระบบดิจิทัลซึ่งจะเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถคุ้มครองข้อเท็จจริงในคดีและทำให้การตรวจสอบข้อเท็จจริงในชั้นศาลสูงเป็นไปได้ไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น²⁵ อย่างไรก็ตาม แม้จะเป็นที่ยอมรับกันว่า ศาลอุทธรณ์ไม่ควรแก้ไขข้อเท็จจริงที่ได้จากการสืบพยานของศาลชั้นต้น หรือไม่ควรเปลี่ยนแปลงข้อเท็จจริงที่ศาลชั้นต้นได้รับฟังมา เพราะศาลชั้นต้นได้เห็นอากัปกิริยาของพยานขณะเบิกความจึงน่าจะวินิจฉัยข้อเท็จจริงได้ดีกว่า แต่ก็มีผู้พิพากษาบางส่วนเห็นว่า การได้ยินหรือได้เห็นพยานขณะเบิกความหากจะมีผลในการช่วยศาลวินิจฉัยข้อเท็จจริงได้ถูกต้องบ้างก็อาจมีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เพราะบางครั้ง ลักษณะท่าทางของพยานขณะเบิกความก็ไม่ได้ส่งผลต่อน้ำหนักของคำพยานดังกล่าวมากนัก²⁶

2.4 ปัญหาความล่าช้าและความไม่ต่อเนื่องของการพิจารณาคดีที่เกิดจากรูปแบบการบันทึกคำพยาน

ปัจจุบัน ศาลยุติธรรมทั่วประเทศใช้วิธีการบันทึกคำพยานด้วยการให้ผู้พิพากษาพูดอัดเสียงผ่านไมโครโฟนที่มีสวิตช์เปิดปิดเครื่อง ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีจะพูดตามที่พยานเบิกความผ่านไมโครโฟนเมื่อต้องการจะบันทึกเท่านั้น เทปบันทึกเสียงแต่ละม้วนจะสามารถบันทึกได้เป็นระยะเวลาประมาณหนึ่งชั่วโมง โดยใช้สลับกันสองถึงสามม้วน จากนั้นจึงให้เจ้าหน้าที่ศาลถอดเทปออกมาเป็นบันทึกคำเบิกความพยานที่เป็นลายลักษณ์อักษรและผู้พิพากษาก็จะอ่านคำเบิกความให้พยานฟัง ปัญหาจากวิธีการบันทึกคำพยานวิธีดังกล่าวส่งผลกระทบต่อความต่อเนื่องและความรวดเร็ว

²³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 194.

²⁴ กิตติพงษ์ เชิดชูจิต (เชิงอรรด 3) 28.

²⁵ คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ, ข้อเสนอการใช้ระบบบันทึกภาพและเสียงในการพิจารณาคดีในชั้นศาล 2560 <<http://edoc.parliament.go.th/getfile.aspx?id=677312&file=>> สืบค้นเมื่อ 12 สิงหาคม 2562.

²⁶ ณรงค์ พรหมอยู่, 'การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน ศึกษาเฉพาะกิริยาท่าทางของพยานเพื่อใช้ประกอบคำพยาน' (รายงานส่วนบุคคล หลักสูตรผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 14 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม 2558) 4.

ในการพิจารณาคดี เช่น ปัญหาที่เกี่ยวกับตัวผู้พิพากษาเอง ผู้ช่วยผู้พิพากษาบางนายยังไม่คุ้นเคยกับเครื่องบันทึกเทป บางครั้งปรากฏว่าเมื่อบันทึกเทปแล้วเวลาถอดเทปออกมาไม่สามารถพิมพ์ได้เพราะบันทึกไม่ติด ทำให้ต้องมีการเบิกความซ้ำ การพิจารณาคดีจึงต้องล่าช้าออกไป ปัญหาเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ศาลหน้าบัลลังก์ที่ทำหน้าที่พิมพ์บันทึกคำเบิกความ เจ้าหน้าที่ที่มีประสบการณ์สูงจะพิมพ์คำเบิกความได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว ขณะเดียวกัน เจ้าหน้าที่ที่เพิ่งปฏิบัติงานได้ไม่นานหรือยังไม่มีประสบการณ์ ก็อาจต้องใช้เวลาในการฝึกฝน ศาลจึงต้องใช้เวลาในการสืบพยานมากขึ้น เป็นต้น แม้การบันทึกคำพยานด้วยการให้ผู้พิพากษาพูดผ่านไมโครโฟนลงในเครื่องบันทึกเสียง แล้วให้เจ้าหน้าที่ถอดความ จะสะดวกรวดเร็วกว่าการให้ผู้พิพากษานับถือด้วยลายมือของตนเองทั้งหมด แต่การที่พยานต้องหยุดเบิกความเป็นระยะ เพื่อให้ผู้พิพากษามองความ ส่งผลให้การพิจารณาคดีเป็นไปอย่างระงับระงาย ขาดความต่อเนื่อง และต้องใช้เวลานาน สำหรับการสืบพยานแต่ละปาก²⁷

นอกจากนี้ ความไม่ต่อเนื่องของการพิจารณาอันเกิดจากการที่พยานต้องหยุดเบิกความเป็นระยะ จะทำให้ผู้พิพากษาขาดสมาธิ ไม่มีโอกาสสังเกตกริยาท่าทางของพยานขณะเบิกความว่ามีความน่าเชื่อถือเพียงใด การที่ผู้พิพากษาต้องพะวงอยู่กับการสรุปคำเบิกความของพยานให้ได้ใจความ เพื่อไม่ให้บันทึกคำพยานฟุ่มเฟือยเกินไป เป็นข้อขัดข้องอย่างหนึ่งที่ทำให้การพิจารณาคดีเกิดความล่าช้า ขัดกับหลักการพิจารณาคดีอย่างรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม ซึ่งเป็นหลักประกันความโปร่งใสในการพิจารณาคดี เมื่อการพิจารณาคดีหรือการสืบพยานเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ย่อมส่งผลต่อประสิทธิภาพในการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของพยาน การวินิจฉัยข้อเท็จจริงอื่นประกอบคดีก็อาจไม่ครอบคลุมเพียงพอ ปัญหาประการสำคัญคือ การที่ผู้พิพากษาต้องทำหน้าที่ในการบันทึกคำพยานด้วยตนเองตั้งแต่ต้นจนจบ ถือเป็นภาระล้นเกินของผู้พิพากษา เพราะแทนที่จะได้ทำหน้าที่ในการค้นหาความจริงในคดีอาญาได้อย่างเต็มที่ กลับต้องมาทำหน้าที่บันทึกคำพยานด้วยการควบคุมใช้งานอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ด้วยตนเอง ในขณะที่ระบบการบันทึกคำพยานแบบดิจิทัลจะช่วยอำนวยความสะดวกแก่การปฏิบัติงานของผู้พิพากษาให้มีความรวดเร็วขึ้น เพราะการสืบพยานสามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องและพยานไม่ต้องหยุดเบิกความเป็นระยะ หรือหากมีการเปลี่ยนตัวผู้พิพากษาระหว่างการพิจารณาคดี ผู้พิพากษาที่เข้ามารับผิดชอบสำนวนคดีต่อย่อมสามารถรับฟังและตรวจสอบคำเบิกความของพยานทั้งหมดได้ เพราะข้อมูลถูกจัดเก็บในรูปแบบเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ มีความคงทน สะดวกต่อการค้นหา ผู้พิพากษาสามารถเข้าถึงได้ง่ายและเลือกเปิดฟังซ้ำเฉพาะตำแหน่งที่ต้องการได้ทันที

2.5 แนวทางการพัฒนาและปรับปรุงระบบบันทึกคำพยานของศาลให้สอดคล้องกับหลักการพิจารณา คดีโดยรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม

ช่วงระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้พยายามพัฒนาและปรับปรุงระบบบันทึกคำพยานอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการค้นคว้าวิจัย ทดลองปรับเปลี่ยนรูปแบบ วิธีการ ตลอดจนการนำเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าเข้ามาช่วยเหลือ และจากผลการศึกษา รูปแบบการบันทึกคำพยานที่หลายฝ่ายเห็นว่า สมควรนำมาปรับใช้กับการพิจารณาคดีของศาลไทย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล และลดระยะเวลาชั้นตอนให้สอดคล้องกับหลักการพิจารณา คดีอย่างรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม ได้แก่ ระบบบันทึกคำพยานแบบดิจิทัล นั่นคือ การบันทึกทั้งภาพและเสียง

²⁷ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล และคณะ (เชิงอรรถ 7) 157.

ระหว่างการพิจารณาคดีด้วยอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ปรากฏข้อมูลตามรายงานของสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม เรื่อง ข้อเสนอการใช้ระบบบันทึกภาพและเสียงในการพิจารณาคดีในชั้นศาล ว่า ศาลยุติธรรมได้มีการทดลองบันทึกภาพและเสียงขณะพิจารณาคดีด้วยการติดตั้งกล้องในระบบการประชุมทางจอภาพ เป็นสัญญาณภาพส่งเข้ามาสู่ระบบบันทึกภาพพร้อมทั้งระบบไมโครโฟนที่สามารถรองรับเสียงรอบห้องพิจารณา ส่วนกล้อง บันทึกภาพก็สามารถขยายให้เห็นรายละเอียดที่ชัดเจนขึ้น²⁸ ซึ่งจากการศึกษารูปแบบการบันทึกคำพยานด้วยระบบดิจิทัล ของศาลล้มละลาย ที่มีการติดตั้งกล้อง IP Camera บนผนัง และไมโครโฟนความไวสูงบนเพดาน จำนวน 1 ชุด บันทึก แบบ Centralization จากทุกห้องเข้าสู่ส่วนกลาง โดยมีเจ้าหน้าที่คอยกดบันทึก/หยุดบันทึก ภาพและเสียงหลัก ลงบน แผ่น DVD - R มีการสำรองเฉพาะเสียงบันทึกลง Tape Cases แต่วิธีการดังกล่าวทำให้ไม่สามารถ Mark ช่วงเวลาสำคัญของ คำให้การได้ การติดตั้งไมโครโฟนความไวสูงไว้จุดเดียว ส่งผลให้รับเสียงได้ทุกอย่าง จึงมีการบันทึกเสียงในส่วน ที่ไม่ ต้องการระหว่างการพิจารณาคดีไว้ด้วย ทำให้จับใจความและถอดเสียงยากขึ้น²⁹ นอกจากนี้ ยังพบอุปสรรคในการนำ เทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการคดีของสำนักอำนวยการประจำศาลล้มละลายกลาง เช่น ปัญหาการเข้าถึงระบบเครือข่าย อินเทอร์เน็ตยังขาดความเสถียรหรือความมั่นคงในการใช้งาน บุคลากรบางส่วนยังขาดความชำนาญในการใช้เทคโนโลยี อย่างต่อเนื่อง ส่วนหนึ่งเกิดจากทัศนคติที่ยังยึดติดอยู่กับการทำงานรูปแบบเดิมและไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ทั้งยังขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญที่จะคอยช่วยชี้แนะแนวทาง เนื่องจากเทคโนโลยีที่ใช้มีความยุ่งยากและสลับซับซ้อนมากขึ้น และปัญหาการจัดการและเชื่อมโยงข้อมูลผ่านระบบเครือข่าย ข้อมูลบางอย่างยังไม่มี การจัดเก็บเป็นระบบและเป็นมาตรฐาน เดียวกัน ทั้งศาลที่อยู่ในระดับเดียวกันและต่างชั้นศาล ส่งผลให้ไม่สามารถนำข้อมูลมาใช้เชื่อมโยงหรือแลกเปลี่ยนข้อมูลกันได้³⁰ หรือระบบบันทึกคำพยานของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่เป็นการบันทึกด้วยอุปกรณ์ จากกล้องประมาณ 6 ชุด ลักษณะเหมือนเครื่องตัดต่อสัญญาณภาพ พบว่า ประสบปัญหาเทปบันทึกมีความยาวมาก การเลื่อนภาพไปยังจุดที่ต้องการในแต่ละครั้งต้องใช้เวลาเวลานาน เพราะไม่สามารถทำสัญลักษณ์หรือเครื่องหมายในจุดสำคัญได้ และไม่สามารถเข้ารหัสข้อความกลับไฟล์วิดีโอที่บันทึก³¹ สำนักงานศาลยุติธรรมจึงได้พยายามพัฒนาระบบบันทึก การพิจารณาคดีที่สามารถเชื่อมข้อความที่ถอดความจากผู้พิพากษาให้ตรงกับช่วงเวลาในภาพบันทึก เมื่อต้องการชมภาพ ด้วยการเลือกกลุ่มคำให้การที่สนใจ ก็จะสามารถเลื่อนภาพไปยังช่วงเวลาที่ต้องการได้ทันที ซึ่งจะได้กล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

ทั้งนี้ ในปี 2560 ศาลยุติธรรมได้รับจัดสรรงบประมาณจำนวน 126 ล้านบาท เพื่อติดตั้งระบบบันทึกภาพและเสียง ศาลละ 1 บัลลังก์ จำนวน 262 ศาล รวมไปถึงการจัดทำระบบการดำเนินคดีและการพิจารณาคดีโดยใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ แบบบูรณาการเพื่อให้สอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับระบบอื่น เช่น

1) ระบบการยื่นและส่งคำคู่ความหรือคำสั่งศาลและเอกสารอื่นโดยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Filling System หรือ “e - Filling”)

²⁸ คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม (เชิงอรรด 25) 9.

²⁹ เฟิงอ่าง 13.

³⁰ นาดยา บุรพา, ‘การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการงานคดีของสำนักอำนวยการประจำศาลล้มละลายกลาง’ <http://www3.ru.ac.th/mpa-abstract/files/2563_1614239238_6214830008.pdf> สืบค้นเมื่อ 16 กรกฎาคม 2564.

³¹ คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม (เชิงอรรด 25) 14.

เป็นระบบที่ผู้ใช้บริการสามารถยื่นเอกสารคำฟ้องในรูปแบบไฟล์อิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ของศาลได้โดยตรง และเชื่อมโยงข้อมูลต่าง ๆ เข้ากับระบบบริหารจัดการคดีได้โดยอัตโนมัติ³² สำนักงานศาลยุติธรรมได้เปิดใช้ระบบดังกล่าว ตั้งแต่ปี 2560 ซึ่งจากการประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้งานระบบและผู้รับบริการ พบว่า มีความพึงพอใจในภาพรวม ระดับดีถึงดีมาก เนื่องจากระบบดังกล่าวช่วยลดภาระงานของเจ้าหน้าที่ ลดปริมาณการใช้กระดาษ และประหยัดเวลา ในการเดินทางของผู้รับบริการทำให้ได้รับความสะดวกมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ผู้รับบริการได้เสนอให้มีการปรับปรุงและพัฒนา ระบบบางประการ เช่น ปรับปรุงระบบหน้าจอรอกรอกข้อมูลแบบฟอร์มคดีจัดการมรดกเป็นรูปแบบ e - Form การปรับปรุง การเชื่อมโยงข้อมูลคดีลงในโปรแกรมสารสนเทศสำนวนคดีของศาลชั้นต้น พัฒนาระบบให้สามารถรองรับรูปแบบการชำระเงิน แบบใหม่โดยให้มีช่องทางหลากหลายมากขึ้น ตลอดจนปรับปรุงระเบียบกฎหมายเพื่อรองรับการใช้งานให้ครอบคลุม ประเภทคดีที่ขยายตามการพัฒนา เป็นต้น³³

2) ระบบบันทึกการพิจารณาคดี (Electronic Hearing Recording System หรือ “e - Hearing”)

เป็นการดำเนินการตามโครงการพัฒนาระบบห้องพิจารณาคดีอิเล็กทรอนิกส์ต้นแบบ ด้วยการติดตั้ง อุปกรณ์ บันทึกภาพและเสียงระหว่างการสืบพยาน เช่น กล้องวิดีโอสำหรับการบันทึกภาพ ไมโครโฟนชนิดที่มีความคมชัดสูงสำหรับ เก็บเสียงภาพรวมทั้งหมดภายในห้องพิจารณาคดีและเก็บเสียงเฉพาะบุคคล โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับการบันทึกภาพ และเสียง ตลอดจนอุปกรณ์สำหรับจัดเก็บข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ เช่น เครื่องบันทึก (Recorder) หน่วยความจำ (Hard disk) เป็นต้น ระบบดังกล่าวมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อจัดเก็บข้อมูลสำหรับนำไปใช้ประกอบการพิจารณาคดีในชั้นศาลสูง ซึ่งที่ผ่านมา เกิดปัญหาผู้ใช้งานระบบมีความกังวลเกี่ยวกับระบบรักษาความปลอดภัยของข้อมูล จากการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคลากร ภายในศาลปรากฏว่า ความปลอดภัยและการเข้าถึงข้อมูลถูกจัดเป็นปัญหาหลักที่มีผลต่อความเชื่อมั่นในระบบ อิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าว สำนักงานศาลยุติธรรมจึงควรจัดทำระบบรักษาความปลอดภัยเพื่อปกป้อง ข้อมูลที่ได้จากการบันทึกภาพและเสียงในห้องพิจารณาจากผู้ไม่มีสิทธิ์ในการเข้าถึง โดยออกแบบระบบรักษา ความปลอดภัยที่แบ่งเป็นชั้นความลับและกำหนดระบบความสามารถในการเข้าถึงของเจ้าหน้าที่ เช่น ชั้นรักษาความลับ (Confidentiality) ชั้นความพร้อมที่จะให้บริการ (Availability) หรือชั้นห้ามปฏิเสธความเกี่ยวข้อง (Non - repudiation) เป็นต้น³⁴

3) ระบบการจัดเก็บสำนวนและข้อมูลคดีโดยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Case File หรือ “e - Case File”)

ระบบการจัดเก็บสำนวนและข้อมูลคดีโดยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Case File หรือ e - Case File) เป็นการดำเนินการตามโครงการพัฒนาระบบการจัดทำสารบบและสำนวนความอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อจัดการเอกสาร

³² ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการยื่น ส่ง และรับคำคู่ความและเอกสารทางระบบรับส่งอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2560.

³³ ศาลยุติธรรมและสำนักงานศาลยุติธรรม, รายงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 2561 <<https://oppb.coj.go.th/th/file/get/file/2019052135c62966b26ece7e5248a8f1b781acff135902.pdf>> สืบค้นเมื่อ 17 กรกฎาคม 2564.

³⁴ ภาควิชาวิศวกรรมคอมพิวเตอร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี, ‘การศึกษาระบบศาล อิเล็กทรอนิกส์ของศาลในต่างประเทศ เพื่อพัฒนาระบบศาลอิเล็กทรอนิกส์ของศาลยุติธรรม’ (รายงานผลการวิจัยเสนอต่อ สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรพิพัฒนศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม 2559) 128-129.

และเปลี่ยนสำนวนกระตาดทั้งหมดเป็นรูปแบบสำนวนอิเล็กทรอนิกส์ โดยมีระบบรักษาความปลอดภัยที่ได้มาตรฐาน³⁵ ทำให้การจัดทำสารบบและสำนวนความอิเล็กทรอนิกส์สามารถทำงานได้ทุกศาลทั่วประเทศ และเชื่อมโยงข้อมูลสำนวนคดีรวมทั้งคำพิพากษาของแต่ละศาลไว้ด้วยกัน เพื่อความสะดวกในการสืบค้นและการดำเนินคดี ทำให้การใช้หรืออ้างอิงมีมาตรฐานและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เมื่อมีระบบดังกล่าวจะช่วยลดงบประมาณในการขยายห้องเก็บสำนวนและพื้นที่ในการจัดเก็บเอกสาร ลดทรัพยากร ทำให้การบริหารจัดการเอกสารมีประสิทธิภาพมากขึ้น ในปี พ.ศ. 2562 มีการประกาศใช้ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการจัดทำสารบบความ สารบบคำพิพากษา และการรวบรวมเก็บรักษาเอกสารในสำนวนความในรูปแบบข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2562 ปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติระยะแรก คือ อาจต้องใช้ระยะเวลาในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเอกสารจากกระดาษสำนวนเป็นไฟล์อิเล็กทรอนิกส์แล้วนำเข้าสู่ระบบจัดเก็บซึ่งต้องใช้กำลังคนและระยะเวลาดำเนินงาน เจ้าหน้าที่ที่ต้องมีความละเอียดรอบคอบ ศึกษาข้อมูลคู่มือการใช้งานระบบอย่างถี่ถ้วน เพื่อไม่ให้เกิดข้อผิดพลาดในขั้นตอนการจัดเก็บหรือรวบรวมเอกสาร ทั้งนี้ ศาลยุติธรรมควรมีการฝึกอบรม การใช้เทคโนโลยีดังกล่าวแก่เจ้าหน้าที่ให้เกิดความคุ้นชินกับระบบการทำงานอย่างสม่ำเสมอ

4) ระบบห้องพิจารณาคดีอิเล็กทรอนิกส์และการจัดทำฐานข้อมูลเพื่อสืบค้นข้อมูลคดี (Electronic Court Room and Researchable Database หรือ “e - Court Room and Database”)

เป็นระบบสากลที่ห้องพิจารณาคดีมีการนำเทคโนโลยีมาใช้แสดงข้อมูลเอกสารพยานหลักฐานประกอบการพิจารณา ประกอบด้วยอุปกรณ์สนับสนุนการดำเนินคดีโดยคู่ความและการพิจารณาคดีโดยศาล และมีฐานข้อมูลเพื่อสืบค้นข้อมูลคดีและกฎหมายที่ติดตั้งไว้ในห้องพิจารณา ให้สามารถใช้งานผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ได้ทันที จากการศึกษาระบบห้องพิจารณาคดีอิเล็กทรอนิกส์ต้นแบบของหลายประเทศ ไม่ว่าจะเป็นสหรัฐอเมริกา สิงคโปร์ หรือมาเลเซีย ภายในห้องพิจารณาจะประกอบด้วยอุปกรณ์สำหรับนำเสนอสื่อมัลติมีเดีย เช่น เครื่องฉายภาพและกล้องแสดงภาพกำลังขยายสูง (Visualizer and Evidence camera) ใช้ในการนำเสนอวัตถุพยานที่เป็นภาพถ่ายหรือเอกสารผ่านทางจอภาพโทรทัศน์ โดยผู้ใช้งานสามารถขยายภาพได้ในอัตรากำลังขยายสูง ทำให้กล้องสามารถจับภาพพยานหลักฐานและแสดงขึ้นสู่ฉากขนาดใหญ่ได้อย่างคมชัด จอภาพแอลซีดี (LCD Monitor) ใช้เพื่อนำเสนอภาพหลักฐานของคู่ความระหว่างการพิจารณาคดี กรณีที่ห้องพิจารณาคดีมีขนาดใหญ่ก็จะมีติดตั้งจอภาพหลายจุดเพื่อให้แสดงภาพภายในห้องพิจารณาอย่างทั่วถึง หน้าจอสำหรับพยาน (Witnesses Monitor) เป็นระบบหน้าจอสัมผัสติดตั้งบริเวณคอกพยาน เพื่ออำนวยความสะดวกในการพิจารณาพยานหลักฐาน ฯลฯ³⁶ ระบบบันทึกเสียงในห้องพิจารณาคดีอิเล็กทรอนิกส์ นับเป็นระบบที่มีความสำคัญต่อการบันทึกคำพยานไม่น้อยไปกว่าระบบบันทึกภาพ ไมโครโฟนและลำโพงที่ติดตั้งไว้จะต้องทำหน้าที่หลักในการกระจายเสียงให้ผู้เข้าร่วมรับฟังการพิจารณาคดีได้ยินเนื้อความของคำพยานอย่างชัดเจนและทั่วถึงแล้ว การบันทึกและถอดความการพิจารณาคดี (Audio Recording and Transcribing) จะมีอุปกรณ์บันทึกเสียงหลักสำหรับบันทึกคำเบิกความพยานระหว่างการพิจารณาคดี ประกอบด้วยเครื่องบันทึกเสียง โปรแกรม อุปกรณ์ควบคุมการเล่นเสียง ชุดหูฟัง และคอมพิวเตอร์

³⁵ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการจัดทำสารบบความ สารบบคำพิพากษา และการรวบรวมเก็บรักษาเอกสารในสำนวนความในรูปแบบข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2562.

³⁶ ภาควิชาวิศวกรรมคอมพิวเตอร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (เชิงอรธ 34) 30-31.

เพื่อเจ้าหน้าที่ที่สามารถใช้โปรแกรมควบคุมและเลื่อนไปฟังเสียงบันทึกในช่วงที่ต้องการได้ แล้วให้เจ้าหน้าที่หน้าบัลลังก์สามารถถอดความจากเสียงที่บันทึกไว้ โดยไฟล์ข้อมูลบันทึกเสียงจะถูกจัดเก็บลงในคอมพิวเตอร์หรือระบบฐานข้อมูลกลางเพื่ออำนวยความสะดวกในการเรียกใช้งานต่อไป ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า หากการพิจารณาคดีของศาลไทยนำระบบห้องพิจารณาคดีอิเล็กทรอนิกส์ที่มีอุปกรณ์เทคโนโลยีทันสมัยมาปรับใช้ โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์สำหรับแสดงภาพการบันทึกคำให้การพยานแบบเรียลไทม์ จะช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการบันทึกคำพยานรูปแบบเดิม เพราะผู้พิพากษาไม่ต้องบันทึกคำพยานด้วยการอมความ เป็นรูปแบบหลัก ส่งผลให้กระบวนการพิจารณาเกิดความโปร่งใสมากขึ้น

5) ระบบบริหารจัดการข้อมูลคดีอิเล็กทรอนิกส์ (Case Management System)

เป็นระบบอำนวยความสะดวกด้านการบริหารจัดการคดี ทำหน้าที่จัดการเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคดี เพื่อให้ผู้รับบริการสามารถเข้าถึงเอกสารและข้อมูลคดีได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ เอกสารต่าง ๆ ในคดีที่มีความเกี่ยวข้องกันจะถูกรวบรวมไว้เป็นหมวดหมู่ เพื่ออำนวยความสะดวกกรณีผู้ใช้งานมีการยื่นคำฟ้องหลายคดีที่มีความเกี่ยวข้องกัน ซึ่งระบบสามารถกำหนดสิทธิ์การเข้าถึงข้อมูลเอกสารเหล่านั้นได้ นอกจากนี้ ระบบยังสามารถจัดตารางวันนัดพิจารณา ตลอดจนมีระบบการแจ้งเตือนผ่านอีเมล หรือข้อความทางโทรศัพท์มือถือ แม้ระบบดังกล่าวจะมีข้อดี คือ ทำให้การค้นหาและการเข้าถึงข้อมูลทำได้โดยง่าย มีความสะดวกรวดเร็ว ช่วยลดพื้นที่ในการจัดเก็บข้อมูล ซึ่งการจัดเก็บข้อมูลด้วยเทคโนโลยีมีความทันสมัยและน่าเชื่อถือ จะทำให้ข้อมูลมีความปลอดภัยกว่าการจัดเก็บในรูปแบบเอกสารที่อาจเสี่ยงต่อการสูญหาย โดยเฉพาะการจัดตารางกำหนดวันนัดพิจารณาโดยใช้โปรแกรมจัดการตารางวันเวลา จะทำให้ประหยัดเวลาและลดขั้นตอน แต่ขณะเดียวกันก็มีข้อเสียคือ ระยะเวลาช่วงที่มีการเปลี่ยนผ่าน อาจเกิดความยุ่งยากในการแปลงเอกสารกระดาษไปเป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ หรือบางครั้ง การจำกัดประเภทของไฟล์เอกสารหรือรูปแบบการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่มีความหลากหลาย อาจเกิดปัญหาการอ่านแฟ้มข้อมูลบางกรณีไม่สามารถทำได้ ซึ่งต้องอาศัยการยอมรับและการสร้างความเชื่อมั่นจากกลุ่มผู้ใช้งานระบบเดิม และอาจประสบปัญหางบประมาณค่าใช้จ่ายด้านเทคโนโลยี รวมไปถึงค่าใช้จ่ายด้านการฝึกอบรมแก่เจ้าหน้าที่ผู้ใช้งานระบบ³⁷

ปัจจุบัน ศาลแขวงดอนเมืองได้นำระบบบริหารจัดการข้อมูลคดีอิเล็กทรอนิกส์ โดยการนำระบบบาร์โค้ดมาใช้ในการบันทึกติดตามสำนวนคดี บาร์โค้ดสำหรับอ้างอิงเอกสารจะถูกติดไว้บนสำนวนคดี และเมื่อเอกสารสำนวนคดีนั้นถูกโยกย้ายไปในกลุ่มงานต่าง ๆ เจ้าหน้าที่ก็จะสามารถติดตามสำนวนได้ นอกจากนี้ ศาลแขวงดอนเมืองยังมีการพัฒนาระบบการเซ็นชื่อบนไฟล์เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ เพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้พิพากษาสามารถอนุมัติคำสั่งโดยการเซ็นชื่อลงบนไฟล์อิเล็กทรอนิกส์ได้โดยตรง ซึ่งจะช่วยลดระยะเวลาค้นหาเอกสารสำนวนในรูปแบบกระดาษ ลดการเคลื่อนย้ายของเอกสารภายในศาล ผู้เขียนเห็นว่า หากนำระบบบริหารจัดการข้อมูลคดีอิเล็กทรอนิกส์ เช่น การนำคิวอาร์โค้ดมาใช้กับการตรวจสอบติดตามเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคดีนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นบันทึกคำให้การของพยาน เอกสารอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดี โดยการกำหนดสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลแก่เจ้าหน้าที่แต่ละระดับ จะทำให้ผู้ใช้งานสามารถเข้าถึงเอกสารและข้อมูลคดีได้อย่างสะดวกรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพมากกว่าการค้นหาหรือติดตามเอกสารสำนวนคดีในรูปแบบเดิม

³⁷ เฟิงอ่าง 46 - 47.

ผู้เขียนเห็นว่า ทั้งระบบห้องพิจารณาคดีอิเล็กทรอนิกส์และการจัดทำฐานข้อมูลเพื่อสืบค้นข้อมูลคดี และระบบบริหารจัดการข้อมูลคดีอิเล็กทรอนิกส์ จะช่วยลดระยะเวลาในการพิจารณาคดี ประกอบกับเทคโนโลยีที่ทันสมัยจะช่วยให้ผู้เข้าร่วมรับฟังการพิจารณาสามารถเข้าใจกระบวนการได้ง่ายและชัดเจนมากขึ้น เพราะมีการใช้ภาพและเสียงประกอบ แต่ขณะเดียวกัน สำนักงานศาลยุติธรรมควรจัดทำแผนงานรองรับปัญหาที่อาจเกิดขึ้น เช่น กรณีระบบคอมพิวเตอร์ เกิดความขัดข้อง ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความล่าช้าในการพิจารณา หรือไฟล์เอกสารเสียหายทำให้ไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ หรืออุปกรณ์ที่ต้องใช้มีราคาค่อนข้างสูง อาจเกิดข้อจำกัดเรื่องงบประมาณรายจ่ายและไม่สามารถติดตั้งในศาล ทั้งประเทศได้อย่างทั่วถึง ประการสำคัญคือ ข้อจำกัดด้านการเข้าถึงเทคโนโลยีของคู่ความ เช่น รูปแบบในการนำเสนอข้อมูลพยานหลักฐานอาจส่งผลกระทบต่อน้ำหนักความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานนั้น ฝ่ายหนึ่งอาจนำเสนอข้อมูล ด้วยคอมพิวเตอร์และโปรแกรมนำเสนอข้อมูล แต่อีกฝ่ายหนึ่งอาจมีเพียงกระดาษและปากกา ซึ่งจำเป็นต้องใช้ระยะเวลา ในการเปลี่ยนแปลงระบบและพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีของบุคลากรควบคู่กันไป

2.6 ปัญหาการบันทึกคำพยานของศาลต่างประเทศ

จากการศึกษาปัญหาอันเกิดจากรูปแบบการบันทึกคำพยานของศาลไทย ทำให้ผู้เขียนตระหนักและเห็นความสำคัญของปัญหาที่ควรต้องได้รับการแก้ไข จึงได้มีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับระบบบันทึกคำพยานของศาลต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศฝรั่งเศส ประเทศญี่ปุ่น ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศนิวซีแลนด์ เพื่อประโยชน์ในการเสนอแนะแนวทางที่สามารถนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลไทย ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้

2.6.1 ประเทศฝรั่งเศส

ปัจจุบัน ผู้ทำหน้าที่ในการบันทึกคำพยานของศาลฝรั่งเศส คือ จ่าศาล/เสมียนศาล/พนักงานบันทึก (Greffier/Record clerk) ทำหน้าที่บันทึกสิ่งที่เกิดขึ้นในการพิจารณาคดีรวมตลอดไปจนถึงการบันทึกคำพยาน ซึ่งจะถูกรวมไว้ในสำนวนคดีด้วย ทั้งนี้ ศาลฝรั่งเศสไม่ได้ใช้ระบบการบันทึกแบบคำต่อคำ³⁸ แต่เป็นการบันทึกแบบสรุปความ ซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 453³⁹ ที่กำหนดให้มีเสมียนศาล ทำหน้าที่บันทึกกระบวนการพิจารณาคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบันทึกคำให้การของพยานบุคคลและคำให้การของจำเลย ภายใต้คำสั่งและการควบคุมดูแลของผู้พิพากษาหัวหน้าองค์คณะ ผู้พิพากษาจะทำหน้าที่หลักในการดำเนินกระบวนการพิจารณา โดยมีเสมียนศาลทำหน้าที่บันทึกคำให้การของพยานและต้องลงลายมือชื่อในบันทึกดังกล่าวด้วย และอย่างช้าที่สุดภายในสามวันนับจากวันที่มีการพิจารณาคดีครั้งสุดท้าย ผู้พิพากษาหัวหน้าองค์คณะ ก็จะต้องลงนามในบันทึกคำพยานด้วยเช่นกัน เพราะฉะนั้น หน้าที่หลักของจ่าศาล จึงได้แก่ การลงทะเบียนคดี แจ้งคู่ความถึงวันนัดพิจารณาและวันนัดต่าง ๆ การเตรียมเอกสารให้ผู้พิพากษา จัดบันทึกกระบวนการพิจารณา และจัดบันทึกคำเบิกความของพยานแบบสรุปย่อเพื่อรวมไว้ในสำนวนคดี รูปแบบการบันทึกคำพยานดังกล่าวมีความ คล้ายคลึงกับของศาลไทย เนื่องจากใช้วิธีการให้บุคคลทำหน้าที่เป็นผู้บันทึกคำพยานแบบสรุปย่อเป็นถ้อยคำสำนวนของผู้บันทึกเอง แต่การที่กฎหมายฝรั่งเศสกำหนดให้มีจ่าศาลทำหน้าที่บันทึกย่อ

³⁸ Bron Mckillop, 'Readings and Hearings in French Criminal Justice: Five Cases in the Tribunal Correctionne' (1998) 46 The American Journal of Comparative Law 757, 780-783.

³⁹ French Code of Criminal Procedure Article 453.

คำเบิกความของพยาน โดยผู้พิพากษาไม่ต้องจดหรือบันทึกคำพยานเอง ก่อให้เกิดผลดีคือ นอกจากผู้พิพากษาจะสามารถทำหน้าที่ควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณาได้อย่างเต็มที่แล้ว การสืบพยานก็จะดำเนินไปแบบต่อเนื่องและไม่สะดุดเป็นครั้งคราวด้วย⁴⁰

2.6.2 ประเทศญี่ปุ่น

รูปแบบการบันทึกคำพยานของศาลญี่ปุ่น มีลักษณะเป็นการให้บุคคลทำหน้าที่จดบันทึกคำเบิกความพยานเป็นการเฉพาะ นั่นคือ นักจดขวเลขของศาล (Court Stenographers) มีหน้าที่หลักในการจดบันทึกขวเลขกระบวนการพิจารณาคดีของศาลและรับผิดชอบงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง⁴¹ ซึ่งมาตรา 60 - 2 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลยุติธรรมของญี่ปุ่น กำหนดให้ทุกศาลต้องมีนักจดขวเลขประจำศาล โดยให้มีหน้าที่ในการจดบันทึกย่อสั้นเกี่ยวกับการพิจารณาคดีและมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามคำสั่งอื่นของผู้พิพากษาที่ได้สั่งในการปฏิบัติหน้าที่ด้วย กรณีที่นักจดขวเลขของศาลได้ทำหน้าที่บันทึกคำเบิกความของพยานแล้ว จะต้องถอดบันทึกย่อคำเบิกความทันทีหลังปฏิบัติหน้าที่เสร็จเพื่อแนบไว้เป็นส่วนหนึ่งของสำนวน และในการสืบพยาน คู่ความหรือพยานผู้เชี่ยวชาญอาจอ้างบันทึกคำเบิกความของพยานที่จัดทำขึ้นโดยนักจดขวเลขของศาลเป็นส่วนหนึ่งของการอุทธรณ์คำสั่งด้วยวาจาโดยแนบไว้ในสำนวนก็ได้ หากได้รับอนุญาตจากศาลและคู่ความได้ให้ความยินยอมแล้ว การอ้างอิงและแนบบันทึกย่อคำพยานของนักจดขวเลขศาลจะกระทำได้เมื่อมีบุคคลร้องขอให้มีการตรวจสอบหรือรับรองความถูกต้อง หรือเมื่อมีการเปลี่ยนตัวผู้พิพากษา หรือเมื่อมีการอุทธรณ์คำพิพากษา หรือกรณีอื่นใดที่เห็นว่าจำเป็น⁴²

ด้วยรูปแบบการบันทึกคำพยานของศาลญี่ปุ่นที่มีความคล้ายคลึงกับศาลฝรั่งเศส และศาลไทย ในแง่ที่มีการใช้บุคคลทำหน้าที่ในการบันทึก แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นกับการบันทึกคำพยานของศาลญี่ปุ่นหากจะเปรียบเทียบกับศาลไทยแล้ว ส่วนใหญ่มักเป็นปัญหาการออกเสียงสูงต่ำ (สัทศาสตร์) ในภาษาญี่ปุ่น ซึ่งการออกเสียงคำในภาษาไทยอาจไม่ค่อยเป็นปัญหา แต่จะเกิดปัญหาเกี่ยวกับการใช้คำและภาษาในการสื่อสารระหว่างศาลกับพยานที่มาเบิกความ เช่น การใช้ภาษาไทยกลางกับภาษาไทยท้องถิ่น หรือภาษาพูดกับภาษาทางการ เป็นต้น

2.6.3 ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศนิวซีแลนด์

การบันทึกคำพยานของศาลสหรัฐอเมริกาใช้วิธีการบันทึกแบบทุกถ้อยคำทุกอย่าง (Verbatim record) เป็นรูปแบบหลัก เพื่อให้สามารถบันทึกรายละเอียดข้อมูลหรือคำเบิกความของพยานได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์มากที่สุด และมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อประโยชน์ต่อการพิจารณาคดีในชั้นศาลสูง⁴³ แม้จะใช้วิธีการบันทึกคำพยานแบบทุกถ้อยคำทุกอย่างเป็นรูปแบบหลัก แต่ในบางมลรัฐอาจมีกระบวนการขั้นตอนแตกต่างกันออกไป เช่น บางศาลอาจใช้ผู้บันทึกรายงานศาล (Court Report) บางศาลใช้วิธีการบันทึกคำพยานแบบดิจิทัลทั้งหมด หรือบางศาลอาจใช้วิธีการจดขวเลข

⁴⁰ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล และคณะ (เชิงอรรถ 7) 72.

⁴¹ The Secretariat of the Judicial Reform Council, 'The Japanese Judicial System' (July 1999) <<http://japan.kantei.go.jp/judiciary/0620system.html>> accessed 5 October 2020.

⁴² Japan Rules of Civil Procedure Article 73-74.

⁴³ Fredric I. Lederer, 'The Effect of Courtroom Technologies on and in Appellate Proceedings and Courtrooms' (2000) 2 The journal of appellate practice and process 251, 251-252.

(Court Stenographer) เป็นต้น ทั้งนี้ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมมักแสดงความกังวลเกี่ยวกับประสิทธิภาพของการบันทึกคำพยานแบบดิจิทัล เนื่องจากเคยประสบปัญหาความล้มเหลวของอุปกรณ์ที่ใช้ในการบันทึก ส่งผลให้บันทึกคำพยานไม่ถูกต้องสมบูรณ์ อย่างไรก็ตาม ได้มีความพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการทบทวนและปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้มั่นใจว่าอุปกรณ์ที่ติดตั้งในห้องพิจารณาคดีเป็นไปตามมาตรฐาน และมีการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานตลอดเวลาด้วย

สำหรับประเทศนิวซีแลนด์ ใช้ระบบการบันทึกคำพยานแบบทุกถ้อยคำทุกอย่างเช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกา โดยการใช้ผู้บันทึกรายงานศาล (Court Reporter) ถอดความคำพยานผ่านระบบบันทึกคำพยานแบบดิจิทัล และมีหน่วยงานกลางทำหน้าที่ให้บริการถอดข้อความเสียงและจัดเก็บข้อความเสียงแก่ศาลยุติธรรมทั่วทั้งนิวซีแลนด์ (The National Transcription Service: NTS)⁴⁴ ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว ศาลนิวซีแลนด์มักจะมีการถ่ายทอดสดระหว่างการพิจารณาคดีด้วย จุดเด่นของระบบบันทึกคำพยานแบบดิจิทัลของนิวซีแลนด์มีข้อดีคือ สามารถบันทึกได้ทั้งภาพและเสียง ขณะเดียวกันก็มีการกำหนดข้อบังคับหรือหลักเกณฑ์ที่มีรายละเอียดปลีกย่อยค่อนข้างมาก เช่น การถ่ายภาพระยะใกล้เกินกว่าที่กำหนดไว้อาจมีโทษปรับ หรือการถ่ายภาพจำเลยต้องเป็นไปภายในข้อกำหนดเฉพาะบางประการ (Courts of New Zealand, 2016: Schedule 1) แม้ข้อกำหนดดังกล่าวจะแตกต่างกันออกไปสำหรับกระบวนการพิจารณาคดีแต่ละประเภทในแต่ละชั้นศาล แต่คู่ความก็มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด โดยเฉพาะหลักเกณฑ์เกี่ยวกับข้อห้ามในการเผยแพร่ภาพและเสียงในห้องพิจารณาคดีที่อาจเป็นการละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัว⁴⁵ เพราะอาจกระทบกับหลักการพิจารณาคดีอย่างเป็นโปร่งใสและเป็นธรรมได้

บทสรุปและ/หรือข้อเสนอแนะ

จากปัญหาที่เกิดขึ้นกับรูปแบบการบันทึกคำพยานด้วยวิธีการอมความของศาลไทย ทั้งปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติ ได้แก่ ปัญหาการใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษาในการบันทึกคำเบิกความพยาน ปัญหาผู้พิพากษาไม่บันทึกคำตอบของพยานที่ผู้พิพากษาเห็นว่าไม่เกี่ยวกับประเด็นแห่งคดี รูปแบบหรือวิธีการบันทึกที่ทำให้พยานต้องหยุดเบิกความเป็นระยะ ส่งผลให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยล่าช้าและขาดความต่อเนื่อง และปัญหาความไม่สอดคล้องกับหลักการพิจารณาคดีด้วยความโปร่งใส เป็นไปอย่างรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม ทั้งยังไม่เกี่ยวข้องกับหลักการค้นหาความจริงในคดีอาญาอย่างเต็มที่ ผู้เขียนจึงเห็นว่า เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการเก็บรวบรวมข้อเท็จจริงที่จะเป็นประโยชน์สำหรับการพิจารณาวินิจฉัยคดีของศาล ให้ศาลสามารถอำนวยความสะดวกได้ตามเจตนารมณ์ของการสืบพยานบุคคลในคดีอาญา ศาลยุติธรรมทั่วประเทศจึงควรเปลี่ยนไปใช้ระบบบันทึกคำพยานแบบดิจิทัลเป็นรูปแบบหลักสำหรับการบันทึกคำพยาน

⁴⁴ Marilyn Sanchez, 'Court reporters Down Under' (National Court Reporters Association, theJCR.com, 30 June 2015) <<https://www.thejcr.com/2015/06/30/court-reporters-down-under/>> accessed 1 November 2020.

⁴⁵ Sarah Moore, Alex Clayton and Hector Murphy, 'Seeing justice done: Courtroom filming and the deceptions of transparency' (24 January 2017) <<https://law.stanford.edu/wp-content/uploads/2017/02/>> accessed 9 October 2020.

เพื่อให้สามารถบันทึกได้ทั้งภาพและเสียงในห้องพิจารณาคดี การใช้เทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการลดขั้นตอนและระยะเวลาในการพิจารณาคดี

แม้ปัจจุบัน จะได้มีการพัฒนาห้องพิจารณาคดีอิเล็กทรอนิกส์ต้นแบบเพื่อให้มีการใช้ระบบบันทึกคำเบิกความพยานแบบดิจิทัลในศาลนอกร้อง แต่ก็ยังเป็นไปอย่างล่าช้าและไม่ครอบคลุมทั่วทั้งประเทศอย่างเป็นระบบ ส่วนหนึ่งเกิดจากศาลยุติธรรมยังไม่ได้มีการกำหนดระเบียบข้อบังคับที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ดังนั้น เพื่อเป็นการวางแนวทางการปฏิบัติงานสำหรับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้มีความเหมาะสม ผู้เขียนจึงได้เสนอร่างข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการสำหรับการบันทึกคำเบิกความพยานด้วยระบบดิจิทัล อันมีเนื้อหาเกี่ยวกับการบันทึกการพิจารณาคดีและการบันทึกคำเบิกความพยานลงในวัสดุที่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นภาพและเสียง โดยสามารถทำสัญลักษณ์หรือเครื่องหมายบนช่วงเวลาของคำให้การแต่ละจุดที่เห็นว่าเป็นจุดสำคัญของการพิจารณาคดี การกำหนดคำล่วงหน้าเพื่อประโยชน์ในการสืบค้นไปยังจุดที่ต้องการ ตลอดจนการรักษาความปลอดภัยของภาพและเสียงของข้อมูลที่บันทึกไว้ การแนบเอกสารหรือวัตถุพยานที่ต้องสืบประกอบคำเบิกความของพยานบุคคลในรูปแบบไฟล์ดิจิทัล ฯลฯ เป็นต้น

บรรณานุกรม

หนังสือ

คณิต ณ นคร, *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 9 สำนักพิมพ์วิญญูชน 2561).

จิตติ ตังศภัทย์, *ข้อสังเกตในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานและการเขียนคำพิพากษา* (สำนักพิมพ์วิญญูชน 2549).

ธานินทร์ กรัยวิเชียร, *ศาลกับพยานบุคคล* (นำอักษรการพิมพ์ 2521).

สุรัชย์ สุวรรณปรีชา, *การว่าความ LAWYER PRACTICE LW423* (สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2545).

โสภณ รัตนากร, *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน* (บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด 2536).

อุดม รัฐอมฤต, *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน* (พิมพ์ครั้งที่ 6 โรงพิมพ์เดือนตุลา 2558).

แอล ดูปลาตร์ และ วิจิตร ลุกลิตานนท์, *กฎหมายลักษณะพยานและจิตตวิทยา คำสอนชั้นปริญญาตรี พุทธศักราช 2477* (สำนักพิมพ์วิญญูชน 2561).

บทความ

ภาษาไทย

คณิต ณ นคร, ‘บทบาทของศาลในคดีอาญา’ (2544) 1 วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิตย์ 4.

สุพิศ ปราณีตพลกรัง, ‘การจัดทำบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงหรือความเห็นของพยาน’ (2546) วารสารกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ 369.

อวิการ์ตัน นิยมไทย, ‘หลักการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว’ (2556) 6 วารสารจุลนิติ 143.

ภาษาต่างประเทศ

David Harris, ‘The Right to a Fair Trial in Criminal Proceedings as a Human Right’ (1967) 12 The International and Comparative Law Quarterly 352.

Bron Mckillop, ‘Readings and Hearings in French Criminal Justice: Five Cases in the Tribunal Correctionne’ (1998) 46 The American Journal of Comparative Law 757.

Fredric I. Lederer, ‘The Effect of Courtroom Technologies on and in Appellate Proceedings and Courtrooms’ (2000) 2 The journal of appellate practice and process 251.

วิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์

กิตติพงษ์ เชิดชูจิต, ‘ระบบบันทึกคำพยานในคดีอาญา’ (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต 2554).

จิตรลดา คำสงค์, ‘การพิจารณาคดีต่อเนื่องกับความเป็นธรรมในคดีอาญา’ (สารนิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2550).

เวทย์ พัฒนชัยวงศ์คุณ, ‘การพัฒนาระบบการสืบพยานในศาล : การเสนอบันทึกถ้อยคำพยานล่วงหน้าต่อศาลในคดีแพ่ง’ (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2544).

เอกสารประกอบการสัมมนาและรายงานการวิจัย

บัญญัติ สุชีวะ, ‘ข้อสังเกตในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานและการเขียนคำพิพากษา’ (เอกสารประกอบการบรรยายในการอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษา รุ่นที่ 16 เมื่อวันที่ 4 กันยายน 2518 และวันที่ 14 ตุลาคม 2518 รวบรวมโดยสุวัฒน์ วรธนะหทัย).

ภาควิชาวิศวกรรมคอมพิวเตอร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี, ‘การศึกษาระบบศาลอิเล็กทรอนิกส์ของศาลในต่างประเทศ เพื่อพัฒนาระบบศาลอิเล็กทรอนิกส์ของศาลยุติธรรม’ (รายงานผลการวิจัยเสนอต่อสถาบันวิจัยและพัฒนาฯ สำนักรงานศาลยุติธรรม 2559).

สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล และคณะ, ‘การพัฒนาแนวทางในการจัดทำคำพยานของศาลยุติธรรมเพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายพยานหลักฐานที่แก้ไขใหม่’ (รายงานผลการวิจัยเสนอต่อสถาบันวิจัยและพัฒนาฯ สำนักรงานศาลยุติธรรม 2559).

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

นิตยา บุรพา, ‘การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการงานคดีของสำนักอำนวยการประจำศาลล้มละลายกลาง’ <http://www3.ruac.th/mpa-abstract/files/2563_1614239238_6214830008.pdf> สืบค้นเมื่อ 16 กรกฎาคม 2564.

ศาลยุติธรรมและสำนักงานศาลยุติธรรม, รายงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 2561 <<https://oppb.coj.go.th/th/file/get/file/2019052135c62966b26ece7e5248a8f1b781acff135902.pdf>> สืบค้นเมื่อ 17 กรกฎาคม 2564.

อชิป ชุมจินดา, ‘การซักถาม’ (สถาบันตีความกฎหมายตีวเตอร์เจเน-ไพเคิษฐ์, 27 เมษายน 2561) <<https://www.facebook.com/tuitor.jane/posts/1702322406518130/>> สืบค้นเมื่อ 1 เมษายน 2563.

ภาษาต่างประเทศ

Merilyn Sanchez, ‘Court reporters Down Under’ (National Court Reporters Association, theJCR.com, 30 June 2015) <<https://www.thejcr.com/2015/06/30/court-reporters-down-under/>> accessed 1 November 2020.

Sarah Moore, Alex Clayton and Hector Murphy, ‘Seeing justice done: Courtroom filming and the deceptions of transparency’ (24 January 2017) <<https://law.stanford.edu/wp-content/uploads/2017/02/>> accessed 9 October 2020.

The Secretariat of the Judicial Reform Council, ‘The Japanese Judicial System’ (July 1999) <<http://japan.kantei.go.jp/judiciary/0620system.html>> accessed 5 October 2020.

เอกสารอื่น ๆ

คณะกรรมการข้าราชการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ, ข้อเสนอการใช้ระบบบันทึกภาพและเสียงในการพิจารณาคดีในชั้นศาล 2560 <<http://edoc.parliament.go.th/getfile.aspx?id=677312&file=>> สืบค้นเมื่อ 12 สิงหาคม 2562.

ณรงค์ พรหมอยู่, ‘การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน ศึกษาเฉพาะกิริยาท่าทางของพยานเพื่อใช้ประกอบคำพยาน’ (รายงานส่วนบุคคล หลักสูตรผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 14 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม 2558).